

Kráľovský

OROL.

S. Truchlý

Obrázkový časopis

pre zábavu a poučenie.

200

Zodpovedný redaktor, majiteľ a vydávateľ

Andrej Truchlý • Sytniansky.

Ročník VII.

1655

V T. Sv. Martine.

Knihtlačiarsky účastinársky spolok.

1876.

ced.

OROL

Občanský časopis

pro nápravu a poměření

Křesťanskou osvetou ku svobode a sláve!

Andrzej Tymiński - Spis treści

Ročník VII.

1888

V. T. Sv. Martin

Kaňkova ulice, č. 10, Praha

1888

N
K
V
O
P
S
C
C
M
O
K
P
N
O
O
Z
T
J
K
B
S
D
H
C
J
P
V
P
K

OBSAH.

Básne.	Strana		Strana
Nezabudka, od D. Maróthyho	5	Zo Slovenska do Východnej Indie. Cestopisné listy Odorika Sillassyho, písané Sytnianskemu	5, 39, 81
Kleветnikom, od Nezabudova	8	Vodnáarka. Obrázok z veľkomestského života, od M. Dumného	9, 44, 75, 97
Videnie (od Garczyńského), Petruškin ..	19	Výlet do Románie. Cestopisné náčrtky, od J. M. Slovanského	16, 141
On riekol — a stalo sa, od D. Maróthyho	39	Slovenské bájeslovie, od Vil. Pauliny-Tótha	22, 52, 84
Pravda víťazi, od Bohuša Nosáka	48	Päť v jednom struku. Prostonárodnia povest od J. Ch. Andersena, preložil Sytniansky	28
Slúž národu, od D. Maróthyho	51	Na Blatone. Pravdivá udalosť zo života telegr. úradníka, od M. Skačanského	49
Chudobná matička, od D. Maróthyho ..	67	Výprava do hôr, od L. N. Tolstova, preložil Sytniansky	55, 86, 144, 199, 248
Chlapec a červiak (Krylov), od Neza- budova	75	Trebinje, od Sytnianskeho	59
Mladým poetom, od D. Maróthyho	96	Nad Baltom. Oestopisné obrazy, podáva J. J. Kello	67, 157, 186, 244, 271
Otec útrapov v El-Arisch (od Slowackého), Petruškin	100	Dvor v budove okresného úradu v Dubrovniku, od Sytnianskeho	89
Kukučka, od Vajanského	113	Lazár. Povest z hercegovinského života, od F. Kutlika	105, 121
Potecha, od Jozefa Janču	130	Podivná udalosť. Povest od Ivana Turgenieva, preložil Sytniansky	113, 204, 252
Nad hrobom Janka Kučery († dňa 4. nov. 1849), z pozostalých rukopisov Mik. Dohnániho	135	Šibeník, od Sytnianskeho	118
Od srdca ku srdcu, od Jozefa Janču ..	157	Srbkyňa, idúca na trh, od Sytnianskeho	118
Orol (Trávnica), od Nezabudova	162	Slúčkove nehody. Humoreska od G. K. Laskomerského	131
Za Jankom Kráľom, od M. Dumného ..	176	Cestopisné úryvky, od Petruškina ..	137, 169, 229, 299, 327
Traja bratia. (Ponáška na maloruskú dumu), od Jozefa Janču	185, 228	Zvolenský zámok, od Sytnianskeho ..	149
Ján Bielecký. (Poľská národnia povest od Slowackého), Petruškin	195, 232	Detvania, od Sytnianskeho	150
Kameň a červiak (Krylov), od Neza- budova	219	Brnova Rozálka. Povest z tureckých časov, od A. E. Timka	162
Búrka na Dunaji, od Jozefa Janču ..	243	Pomsta, od J. Kutlika st.	176
Srboslav, od Janka A. Fábryho	251	Tatranský pasák, od Sytnianskeho ..	180
Duma. (Ponáška na Zjavenie Sv. Jána, VI., 9—11), od Sama Bohdana Hroboňa	270	Obrázky z Talie: Vchod do modrej jaskyne, od Sytnianskeho	180
Hugo. (Povest križiacka od Slowackého), Petruškin	275	Milica. Skizza z černo horského života, od A. E. Timka	190
„Onamo, onamo! — za brda ova!“ (Od Mikuláša I. Petroviča Njeguša), Syt- niansky	299	Hrobitovy Parsov, od Magurského ..	203
Ján Huňad. (Od P. Czuczora), Joz. Jančo	308	Najstarší kostol v Smedereve, od Syt- nianskeho	207
Poshovej, matička! Od D. Maróthyho .	326		
V silvestrovej noci. (Od Garczyńského), Petruškin	332		
Povesti, novelly, rozpravy, cestopisy, pojednania a opisy.			
Kuruci. Historická povest od Sam. Tomášika	1, 33, 61, 93, 152, 181, 220		

	Strana		Strana
Obrázky z Italie: „Dolce far niente“ od Sytnianskeho.....	207	Listáreň redakcie a administracie 32, 92, 120, 152, 180, 208, 236, 264, 292, 320, 344	343
Na Lupčianskom zámku, povest od A. E. Timka	209	Literatúra a umenie 91, 120, 208, 264, 292, 343	119
Obrázky z Primoria, od Sytnianskeho. Hasič. Obrázok z veľkomestskeho života, od M. Dumácho	236 237, 265, 293, 321	Smrť Tomáša Červena	151
Popelka. Novella od V. Gyóryho, prel. Dumný.....	257, 281, 312	Vyobrazenia.	
Bulharskí povstalci, od Sytnianskeho ..	262	Eudovít Štúr.....	1
Medressé a softovia, od J. Kutlika st.	287	Belehradská pevnosť.....	13
Ubytovanie Čerkesov medzi Bulharmi, od Sytnianskeho.....	290	Homér dľa sochy v Louvre.....	17
„Eh, dajte si pokoj s poľovačkou,“ hu- moreska od Timka	309	Mikuláš, kniaz Černohorský	33
Babina Glava, od Sytnianskeho	319	Trebinje.....	41
Černohorskí pobratimovia, povest z černo- horského života, preložil Sytniansky	332	Miča Ljubibratič	49
Srbianka, od Sytnianskeho.....	340	Bogdan Zimonič.....	60
Výjav z bojov pri Zajčare.....	341	Dvor v budove okresného úradu v Du- brovniku	69
Životopisy.		Luka Vukalovič	77
Eudovít Štúr, od Sytnianskeho	30	Karolina Světlá	93
Homér, od Sytnianskeho	30	Šibenik	101
Mikuláš, kniaz Černohorský, od Sytn. ..	58	Srbkyňa, idúca na trh	109
Miča Ljubibratič, od Sytnianskeho	59	František Palacký	121
Bogdan Zimonič, od Sytnianskeho	88	Zvolenský zámok.....	129
Luka Vukalovič, od Sytnianskeho	90	Detvania	137
Karolina Světlá, od Sytnianskeho.....	117	Fr. L. Rieger	153
† František Palacký, od Sytnianskeho	146	Tatranský pasák.....	161
Fr. Ladisl. Rieger, od Sytnianskeho ..	178	Vehod do modrej jaskyne.....	172, 173
Michal Gr. Černajev, od Sytnianskeho	206	Michal Gr. Černajev	181
František Zach, od Sytnianskeho	235	Najstarší kostol v Smedereve	189
Peko Pavlovič, od Sytnianskeho	262	„Dolce far niente“	200, 201
Teša Nikolič, od Sytnianskeho	289	František Zach.....	209
Ranko Alimpič, od Sytnianskeho	318	Obrázky z Primoria: Rybár a fahún 220,	221
Generál Ignatiev, od Sytnianskeho.....	339	Peko Pavlovič	237
Rozličnosti.		Bulharskí povstalci	249
Smrť Jonáša Záborského	31	Teša Nikolič	265
Drobnosti	31, 151, 263, 291	Ubytovanie Čerkesov medzi Bulharmi.	273
		Ranko Alimpič.....	293
		Babina Glava	305
		Generál Ignatiev	321
		Srbianka	331
		Bitka pri Zajčare.....	337

i so
 sa o
 dinn
 ťažk
 kojn
 čers
 dých
 poln
 posi
 H
 steč
 N
 bub
 láva
 sv
 pred
 ob
 oden
 na p
 bolo
 nych
 polo
 A p
 zám

OBROU

OBRÁZKOVÝ ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor:

ANDREJ TRUHLÝ-SYTNIANSKY.

Roč. VII.

Turč. Sv. Martin, 31. Januara 1876.

Číslo 1.

Kuruci.

Historická povest od *Sam. Tomášika.*

I.

Bolo to na jar roku 1701. Prijemný jarný deň chýlil sa ku koncu. Čulý život panoval v mestečku Velkom Šáriši; veď vracal sa pracovitý ľud slovenský z pola domov. Bezstarostne

i so spevom poberali sa obyvatelia pod rodnú strechu, aby po ťažkej deňnej práci pokojným spánkom sa občerstvili, okriali, oddýchli si a k zajtrajšej poľnej práci údy svoje posilnili.

Hlučnejšie, lež v mestečku, bolo na zámku.

Nemeckí komedianti bubnovali i trúbili, svolávajúc obecnosť ku svojmu večerniemu predstaveniu. Hrby detí obskakovali pestro-odených synov Thalie.

Pred niekoľkými dňami prišli ta hostia na pyšných kočoch a koňoch, a na zámku bolo živo. Dávno nevideli meštania tak vzácnych pánov! Každý deň boly hlučne zábavy, polovačky a prechádzky na bujných vraníchoch. A podivno, v noci bolo ticho na pyšnom zámku. Šárišskí meštania pýtali sa jeden

druhého po príčine príchodu cudzích veľmožov a zemanov, a nik o tom nič povedať nevedel. Marne dopytovaly sa zvedavé susedky domácej zámočkej čeliadky, kto by ti páni boli, prečo sa sem sišli, čo tu robia? Zámočká čelaď pokrčila plecami a mlčala.

V mestečku zamlkol deňný hluk, obyvatelia lahli si na odpočinok.

Nič nerušilo tichosť nočnú, len niekedy zaštekali, zavylí psi na nádvorí a poza humnami. I na zámku vyhasly svetlá. Tichá, chladná noc rozložila sa ponad krajinkou podtatranskou. Všetko zdalo sa odpočívať v pokojnom spánku.

A preca blýskaly sa svetielka ešte v jednom osamelom dome pod šárišským zámkom. Bolo tam hlučno! Niekoľko odrastlých detí čakalo na divadelné predstavenie; je to krčma, jediná vo Velkom Šáriši.

Počuť kroky ľudské. Nekto blížil sa dolu od zámku chytrým krokom ku osamelej chalupe; zastane, poobzerá sa, načúva, i vstupuje dnu.

Podme za neznámym nočným pútnikom!

Ludevít Štúr.

„Dobrý večer, bratia; tu som už i ja!“ otvoril s krikom mladík prudko dvere až do korán na hostovskej izbe, ktorá oproti šenkovní, kde sa komedianti so svojim čakajúcim obecenstvom nachádzali, ležala a len pre pánov určená bola, i skočil rovno do prosred izby.

Na tento hlučný pozdrav ozvalo sa zpoza dverí bolastné bedákanie.

„Môj nos, moje zuby!“ vzdychal i objavil sa zpoza dverí s krváčajúcim nosom krčmár Pinkus. „Veru ste ma pozdravili, mladý páňko!“

Mladík so zarazením pozeral na krčmára, i na dvere, na ktorých napísané stály v dlhom rade mená dlžníkov Pinkusových a pri každom rozličné záhadné znaky.

„Haha, žide,“ rozosmial sa zrazu mladík, „pripisoval si na rovás neprítomným pijakom a zastihol ťa spravodlivý trest Boží! A kde sú moji kamaráti?“

Vo dverách objaví sa nový hosť. A vstupujúc dnu, spieva si:

„Ej škoda, Bože, Šáriša,
Že ho podmýva Torisa!“

Sotva ale uzrel prvého mladíka, podával mu ruku i zvolal:

„Servus, Jurko! Tys ma predbehol. A dobre som to vedel, že tak urobíš. I nešiel som k tebe, lebo som vedel, že nepôjdeš so sliepkami spať, ale že budeš u žida.“

Mladík, čo tieto slová hovoril, bol jurátom u Okolicsányiho a menoval sa Andrej Raslavický.

„A ja som si myslel,“ riekol prvý, ktorého čo zámočného písara, menom Jurko Lipoviansky, poznávame, „že ty vždy skôr navštíviš žida, lež moju hospodu. Hla, neznáš to latinské, že ‚magna ingenia conveniunt‘? - 1)

„Omne trinom perfectum!“ 2) zvolal na to vo dverách zjavivší sa tretí hosť, Janko Pivoda, jurát u Szirmayho.

„Aj vajh, trojka dateliny, z ktorej každý lístčok pestvom páchne,“ šomral Pinkus, utierajúc si zakrvavený nos.

1) Velkí duchovia srovnávajú sa.

2) Každá trojka tvorí dokonalý celok.

„Hla, hla,“ riekol Jurko Lipoviansky s úsmevom, „jako sme sa tu sišli, jako tie líšky na klinčoku u kožušníka!“

„Veď tuším i tamtie Pinkusove hákybáky znejú na našu vzácnu kožu!“ ukazoval Andrej Raslavický na počiarané dvere.

„Furták Pinkus písal dvojistou kriedou na náš rovás a dostal na nos flajster,“ rozosmial sa Jurko.

„A tak ďalej, a tak ďalej — punktum!“ riekol vážne Janko. „Pinkusko, doneste nám sklenicu z toho jágerského, lebo ma jakosi záha páli; musím ju zaliať.“

Krčmár vzdialil sa.

„Počuli ste, bratia, jaké chýry idú?“ pýtal sa Andrej.

„Veru nenie to s kostolným riadom,“ prisvedčil vážne Janko.

„Darmo sa ti na zámku nočným časom neradia; i slepý to vidí, že neprišli sem len na kratochvíle,“ prisviečal Jurko.

„A či ste počuli . . .“ začal opäť Andrej, no zamkol, keď žid do dvier s plnou sklenicou vstupoval.

„Jako ti psi predoslej noci tak zavýjali? skočil mu do reči Jurko.

„I ja som počul,“ prisviečal Janko, „to je zlé znamenie!“

„A jaké že?“ zamiešal sa krčmár do reči. —

„Bude hlad, mor, vojna!“ riekol Janko.

„A zkaža Jerusalemská, a súdny deň!“ dodal Andrej.

„Aj vajh, čo nepoviete?“ zastenal žid, i zamračil škaredú pehavú tvár.

„Hahaha,“ rozosmial sa Jurko, „nelakajme Pinkusa, lebo nám utečie. Nebojte sa, iná toho príčina! Tam dolu u mäsiara nocovali traja Nemci z Dobšinej, čo chodili na zámok s prosbou k jeho milosti pánu Rakócimu. Všetci boli tuční, jako vykrmení bravi alebo sudy s jágerským v pivnici Pinkusovej. Najiedli sa, napili až po krk. Keď si políhali spať, začali všetci traja chrápať, ani čoby pes zavýjal, jako tremula na rozštimovanom organe, jako keď Ferko cigán vrzga na rozštiepenej base. Tak mi to rozprával mäsiar. A keď to vraj jeho psiská pod oknami začuli, dali sa do zavýjania a za

nimi všetci psi v mestečku. A preto, nebojte sa vojny, Pinkusko!“

Zo šenkovne zavolali na krémára, že má hostí i v druhej izbe; i odišiel preč a mladíci ostali samotní.

„Teraz sa nám Pinkus tak chytro nevráti,“ hovoril vážne Jurko, „i môžeme sa svobodne poshovárať. Bratia, budú to vážne veci, o ktorých sa magnáši a zemani naši na zámku radia. Vo dne sa zabávajú od výmyslu sveta a v noci besedujú tak tajomstvenne, že nás mladších, ba ani tú zámockú čelaď preč posielajú. Sú tam páni nielen z celého Šáriša, ale i z okolitých stolíc, ba i zpoza Tisy.“

„A veru sa pred nami nemajú čo ukrývať,“ riekol Andrej; „veď my i tak tušíme, o čo sa jedná. Ale, či nemeckej vláde schôdzky tieto do očí nepadnú?“

„Veľmi ľahko,“ prisvedčil Jurko. „Kto má na rozdávanie srieborných groší, najde si hneď i Judášov. Či sme nebadali podozrivých ľudí v kraji našom sa potulovať?“

„Ja len to hovorím,“ hovoril Janko, „že všetko na tom záleží, ku ktorej strane v rozhodnom okamžení ľud sa pripojí. Lebo kým sa ľud bude len ľahostajno so založenými na kríž rukami dívať na to, čo páni počínajú a netečne hovoriť: ‚Nech len Pán Boh pomáha tomu, kto nám dobre chce‘ — nuž veru zemánstvo nič nevykoná!“

„Hľa, taký je ten náš slovenský ľud!“ rozhorlil sa Andrej. „A preca, keď zle vypadne, ľud musí vypiť čiernu polievku.“

„Darmo je, brat môj,“ riekol Jurko. „Ľud je len jako mrtvé teleso bez ducha; vodcovia ľudu sú tým duchom, ktorý to mrtvé teleso preniknúť a vodit má.“

„Povedz mi ale, Jurko môj,“ rečie Janko, „jako myslíš možno zabezpečiť ten ľud, že — keď obetuje krev a svoj život — za tak drahú cenu, i jeho vydobytky budú volačo hodné a že nebude potom viac otročiť ani duchom ani telom, — jestli bude po jeho strane výhra?“

„Toto mu poviem, Janko môj! Aby, keď sa rázne a odhodlane pridá ku jednej strane, v pravý čas neustupne i za to sa zasadzoval, žeby všetky vydobytky i jemu rovnako

k dobrému padly. A na tomto základe buď našim heslom: za vlasť, krev i život!“

„Tak je,“ prisvedčil Janko; „i krev i život za vlasť, totiž za ten ľud, ktorý vo vlasti tejto žije a ktorý je krev z mojej krvi, na ktorého rodostrome sme my traja prirodzené jeho ratolesti. Lebo veď tá hruda zeme, na ktorej moja noha stojí, je mrtvá, ale ľud, ten náš rodní ľud, tu je živý. A keby toho ľudu viac tu nebolo, z ktorého i my, ačkoľvek zemáni, pochádzame, čo by mi potom záležalo na tej mrtvej hrude? Ba otriasol bych ešte i prach z mojeho obuvu a ťasiel bych ku mojim najbližším pokrevným. Kým je ale ten môj krevný národ živý v tejto vlasti, v srdci ho celý nosím a vďačne dám i svoj život za jeho život.“

„Mňa len to mrzí,“ ohlásil sa Andrej, „že naši zemáni slovenskí tak opovrhujú ľudom, z ktorého pošli, za cudzotou pachtia a s najväčšou ľahkomyselnosťou odhadzujú od seba svoje po otcoch zdedené mravy, obyčaje, reč, ba ešte i to meno svojich predkov. A nikde na svete nepočuješ tolké za cudzinou páchnuce, z grečtiny, latiny, nemčiny a maďarčiny zlátané a zptvorené mená, jako u nás na Slovensku! Tu najdeš Šimonidesov, Štefanidesov, Georgiadesov, Albinich, Leporinich, Textorisov, Piscatorisov, Tonsorisov atď., jako čoby jich predkovia z Athén lebo Rímu pod naše Tatry boli sa prestahovali. Tu môj sused, ktorý za krátky čas býval v nemeckom mestečku, premenil svoje poctivé meno Pokorný na Geduldig, a môj pokrevný menom Ziman ťasiel do Miškovca po remesle, i doniesol si meno Hübössy. Hľa toto je opravdivá satyra, ba paškvil na vlastnieho otca, matku. Bôh to naprav!“

„Áno, tak je to u nás, brat môj!“ prisvedčil Janko. „Ľud hrdluje, robotuje, otročí a nemá ľudského práva, a naši zemáni dedícia po svojich rodičoch zeme, domy, voli a haňbia sa za otcovské meno, ktoré jich na ten ubohý ľud upomína; a preca sú krev z krvi jeho, kosť z jeho kostí. I teraz radia sa o svoje dobré, ľud musí i ďalej otročiť. Oj, kedy že sa nám vrátia Matúšove časy?“

Na chodbe bolo počuť rozličné hlasy, v profajšej izbe harfu a bubeň.

„Čo to má byť?“ pýta sa Andrej dnu vstúpivšieho Pinkusa.

„Od niekoľko dní bavia sa u mňa nemeckí komedianti,“ odpovedal usmievajúci sa krémár. „Či sa nebude líbiť mladým pánom na jich kunšty sa podívať? Obecenstvo je i tak veľmi malé; niekoľko ľudí zo zámku a výrostov z mestečka, to je všetko.“

„Bude to nečo do smiechu,“ podotkol Jurko.

„Nesmejme sa po predku, — na konci kyjak,“ riekol vážne Janko po tichu. „Mne sa ti ľudia nezdarujú. Hneď jich je viac, hneď menej. Kde sa tu berú, nik nezná.“

I kráčali za Pinkusom do šenkovne. Našli tam okolo komediantov zámockú čelaď v dôvernom rozhovore. Buben zavznel zpoza kulisieň (keď tak menovať môžeme prikrýty stolík, zahalený od povale dolu visiacimi barvistými plachtami), komediantka vzala zase do rúk harfu a brinkajúc po strunách spievala chrapľavým hlasom: „O du lieber Augustin, Geld ist hin, alles hin“ atď. Komedianti zapálili lojové sviece. Jedon z nich chodil pomedzi divákov, i žiadal od každého do svojho klobúka malý darček. I odhalil „principal“ prikrýty stolík. Na ňom stála škrinka. Všetci pristúpili bližšie a pozerali do nej cez sklenený vrchnák.

„Na môj veru sú tam blechy, hyhyhy!“ smiala sa Julka Okrucký, komorná zo zámku.

„Fuj, haňba!“ šuškala Anička Košťal, Julkina spoločnica. „Čo len ten Nemeč počne s nimi?“

Komediant začal brinkať na malej citarke. Blechy vystrájaly všelijaké skoky, jakoby spolu tancovaly; dve sadly si do malinkého zlatého vozíka sfaby pán s paňou, štyri ťahaly vozíček jako zapriahnutí vraníci, na kozlík vysadla blecha, ktorá pohoniča predstavovala, i vozily sa do kola. Celé obecenstvo smialo sa. Nasledovalo lúdkové divadelné predstavenie: „Babylonský kráľ.“ Obecenstvo tleskalo a smialo sa do rozpuku, keď kráľ Holofernes šľahal šaška a tento vreštal: „Nebudem dobrý, nebudem!“

Popod oknami začali zavýjať psi, jako by bol súdny deň. Komedianti poschovávali

svoje hračky. Diváci, medzi nimi naši traja mladíci, hrnuli sa ku dverom.

Z dialky zavznievala trúba vojanská, i počuť bolo dupotanie jazdy. Jazda sa blížila, celé mestečko bolo na nohách. V niekoľko okamženiach docválali statní jazdci na bujných koňoch, že sa až okná triasly. Boli to nemeckí kyrasníci. Okolo zámku bolo živo. Tam stáli do okola pešiáci. V mestečku nastal všeobecný poplach.

Nešťastná bola to noc 18. apríla roku 1701 pre odbojnú šľachtu, shromaždenú na zámku vo Velkom Šáriši v kniežata Františka Rakóciho! Cisárski vojaci pochytili všetkých a odviekli poviazaných do rozličných žalárov; medzi nimi boli Rakócovci, Vayovci, Szirmayovci, Okolicsanyi a mnoho iných velmožov a zemänov. Grofa Bercesényiho marne hľadali na zámku, marne v mestečku Velkom Šáriši: uskočil preoblečený a ušiel do Polska.

Prestrašení obyvatelia dívali sa za odchádzajúcimi väzňami. Žiadneho z mešťanstva nedotkli sa cisárski vojaci. Komedianti tiahli za vojskom.

Na zámku bol veľký zmätok, plač a nariekanie. Manželka Rakóciho Helena, rodená vojvodkyňa Hessenská, upadla do ťažkej nemoci. Útlocitá pani vidiac, jako jej manželka čo vážna odvádžajú, padla do mdloby a keď ju prebrali, upadla do horúčky. Komorná Julka opatrovala ju dňom i nocou. Chudera neznala, že snáď i jej slová, ktoré prehovorila k nepovolánym v krčme, o poradách velmožov na zámku nočnej doby vydržiavaných, tolku biedu zapríčiniť mohly!

Naši traja mladí priatelia držali sa obozretne, no neprestali rozmýšľať a tajne medzi sebou rokovať o osudnej udalosti, o povznesení ľudu, o osvobodení Rakóciho; lebo kto vraj zná, či tento ľudomil okovy zo zodraných údov v otroctve upejúceho ľudu nezníme?! Jurko neraz navštívil kňažnu Helenu, keď trochu k sebe prichádzala, aby jej plán svoj k osvobodieniu kniežata Rakóciho sdělil.

(Pokračovanie nasleduje.)

Nezábudka.

Kdekoľvek v širšej vlasti tejto
Žiješ verná slovenská hrud':
Na krivdy k Bohu volajúce
Národa pamätlivá buď!

Píš jich do srdca synov svojich,
Vštepuj v myseľ jejich živú,
Nech zná i najďalšie potomstvo
Škodcov našich cestu ľživú.

Hlasom, ktorý skaly stroskotá,
Zvestuj to budúcim vekom:
Čo sa stalo v svobodnej vlasti
S verným slovenským človekom.

Jak mocnejší proti slabšiemu
Na smrť a na život zúri,
Jak zafal brat do srdca brata
Umorujúce pazúry.

Jak vyšla na zmar všetka naša
Šlachetná činnosť a snaha,
Jak nám lampy naše zhasili
A ztrhali nás do naha.

Toto nech znajú všetky veky! —
Píšte písma múdri páni,
Ktorým predkov slavnú minulosť
Surová moc javiť bráni.

Píšte nám deje prítomnosti
Slzou oka, krvou srdca,
Zovte medzi nimianami
Boha a ľudstvo za sudca.

I môž' to byť, že príjde ten čas,
V ňomž zmilujes' Bóh nad nami
A otvorí nám umučeným
Drahé naše svetla chrámy.

A my? my národ ukrivdený
Milovať neprestaneme —
Pravdu svoju pred Bohom, svetom
Vyhľadávať si budeme.

Ale dotiaľ — kdekoľvek žiješ
V širšej vlasti slovenská hrud':
Na krivdy k Bohu volajúce
Národa pamätlivá buď!

D. Maróthy.

Zo Slovenska do Východnej Indie.

Cestopisné listy *Odorika Sillassyho* písané *Sytnianskemu*.

I.

Drahý brat môj! Dľa sľubu svojho opíšem Vám stručne všetko, čo som prežil, videl a skúsil na mojej ceste z milého Slovenska do Východnej Indie, jako i počas môjho tam bývania. V prvom tomto liste najdete náčrtok cestovania môjho do Terstu; náčrtok je to veľmi stručný, lebo nechcel som obšírne opisovať, čo Vám už z iných slovenských i cudzojazyčných cestopisov známo.

Dňa 23. febr. 1870 došiel do Pezinku list z Rímu od nášho (kapucinského rádu) generala Mikuláša a S. Joanne, aby, kto má vôľu ísť čo missionár na ostrov Ceylon, u neho čo skôr sa prihlásil. Najvrúcnejšou mojovou túžbou od útlej mladosti bolo, slúžiť Bohu a osožiť človečenstvu. A teraz Vých.

India poskytnúť mi mala výdatné pole k realizovaniu mojej túžby. S radosťou prijal som toto vyzvanie, i odhodlal som sa hneď, že nastúpim tú ďalekú a nebezpečnú cestu. Môžete si myslieť, že sa našli mnohí, ktorí ma z cesty zrazili chceli tým, že mi mnohé nebezpečenstvá a obťažnosti pred oči kládli. Poručeno Bohu; človekovi treba raz zomrieť, pomyslel som si, a tú angličtinu dáko sa len naučím: veď som Slováč a čo taký navyknutý trpeť, no i schopný ktorúkoľvek reč dokonale sa naučiť!

Čakal som dovolenie z Rímu (lebo treba vedieť, že predtým len ten mních mohol do Rímu cestovať, ktorý mal dovolenie od generala); a keď mi doposlané bolo, odobral som sa dňa 25. apríla od svojich bratov

v Pezinku i ťašiel som do Požoňu, abych tam známym svojim „s Bohom“ riekol. Na druhý deň navštívil som svojich rodičov v Skalici, ktorí veľmi želeli, že jich opúšťam. Dňa 27. apr. prišiel som do Viedne, kde ma už čakal môj spolucestovateľ Heliodor, ktorý sa až dosiaľ vo Vých. Indii v meste Purneah čo missionár zdržuje. Vo Viedni čakať nám bolo nádobno na sprievodné listy. Ja čo Uhor dostal som u Festetiča sprievodný list na druhý deň. Provincial P. dr. Strebický dal nám na cestu 300 frankov v zlate i zaplatil nám železnicu až do Terstu. Dňa 28. apr. poberali sme sa na nádražie južnej dráhy, lebo sme mali okolo 11. do Terstu sa pohnúť. Na nádraží bolo hlučno. Keď sme do čakalne druhej triedy vstúpili, pridružil sa k nám Benediktín, ktorý hovoril, že ide do Rímu, a sice do samého Vatikánu čo poenitenciarus; lebo treba vedieť, že v Laterane sú poenitenciarimi Františkáni, vo Vatikáne ale Benediktini. Hovoril, že jeho predchodca odišiel čo missionár k Čangó-Madaram. Na missiu tú nechcel sa vraj nik dlho odvážiť.

O 11. hodine pohl sa vlak a my leteli sme, len sa tak za nami kúrilo, pod štyrské Alpy. Najviac zanimal nás Semmering s jeho početnými jaskami dráhovodmi. Cestu z Viedne do Mürzzuschlagu opisovať Vám nebudem, veď ste ju sami verne a žive opísali v IV. ročníku „Orla“. O Mürzzuschlagu vinie sa železnica dolu údolím Murice ku Mostu nad Murou (Bruck an der Mur). V príjemnom tomto údolí sriedajú sa ustavične zrúcaniny starobyľých hradov, priemyslové, hlavne hutnícke veľkozávody. Nad Langenwangen veľké zrúcaniny sú jedinou pamiatkou nedobytej pevnosti, ktorú r. 1529 Turci marne dobývali. Až do týchto zaliehalo vlnobitie mora osmanského, v ktorého vlnách mal byť pochovaný celý svet. Jak smutné zbytky zachovaly sa z týchto svetoborných plánov! Osmanstvo umiera — ohrozená predtým Európa podáva mu teraz posilňujúci liek, aby len ešte nezomrelo. Jaká to satyra osudu! — Zajímavé sú hrady Mitterdorf, Kapfenberg, Kindberg a neďaleko Mostu Landskron. V Mareine je pamätný

kostol z r. 1040, patrí k najstarším stavitelským pamiatkam v Štyrsku. A tak oplýva utešené údolie Murice nielen prírodnými krásami, ale i vzácnymi pamiatkami romantického stredoveku. Nad starožitným Mostom, ktorý sa už r. 861 pripomína, sú rozvaliny starobyľého hradu mosteckého, ktorý bol dla zachovalých zbytkov slohu romanského. Most je dôležité mesto obchodné, tu sa spojujú najdôležitejšie cesty štyrské. Od Mostu až do Hradca (Němški Gradec, jako ho pobratimný Slovinec menuje) vybočuje železničná trať veľmi romantickým údolím riečky Mury. Zo železničných stavieb najznamenitejšia je galeria pri alpskej stene, nazvanej Badelwand. Dráha prestupuje popri Mure 191 siah dlhou galeriou s 35 oblukami, nad galeriou vedená je cesta, nad ktorou kolmé bralo strmí k oblohe. Nad veleromantické rozvaliny pevnosti Peggavy (z XII. storočia) niet zrúcanín malebnejších v celom Štyrsku. Pri Reine bolo už r. 1129 založené opátstvo Cistercitov. Medzi nedostupnými skalami blízko Hradca staval stavitel viedeňského dómu sväto-štyrského Hausera už r. 1346 terajší pútnický kostol Maria Strassenengel. Z utešenej kotliny na úpätí Alp okolo Mury rozloženej vystáva mohutný zámokový vrch nad Hradcom, sídelným to mestom štyrského „erblandu“. Na území terajšieho Štyrška slovanské kmeny už v šerom praveku vedení bohatierskym Samom proti divokým hordám Avarov statne sa bránili. Tento boj Slovanov proti asiatským barbarom je údejom dejin národov slovanských. My sme odveká hradba, ktorá západniu Európu zachránila pred popopou krvolačných hord, my po tisíc rokov krvou svojou chránili a odrážali sme týchto lutých dravcov do temných dier, a jaký šlachetná Európa má nám za to diek?

Hradec (Graz) má utešenú polohu. Na vysokom vrchu vystupuje veľký zámok v tmavých posriebrených obrysoch z hmly nočnej. Z hradieb pozerajú do krásnej noci tmavé otvory diel, na cimbre vesele povieva rakúska zástava. Marne obliehali pevnosť túto v XV. storočí sverepí Turci, posádka 500 mužov odrazila r. 1809 útok 3000 Francúzov; roku 1849 utíšila pevnosť revolučné hnutie

Hradčanov. Vrch zámokový je osa, okolo ktorej vystavený je Hradec. Porastlé predhorie dostupuje amfiteatrálne až k obrube sňazných Alp, z ktorých najvyššie brdo vystupuje na 7144 stóp. V Hradci je asi 75.000 obyvateľov. Všetci pensionovaní dôstojníci rakúski bývajú tu. Pred dómom z XV. storočia dal si vystaviť Ferdinand II. za živa veľké mausoleum. Arcivojvoda Ján založil r. 1811 museum a vzdelávací ústav vedecký, terajšie Joanneum, v ktorom mimo sbierky starožitnickej a prírodopisnej je tiež knižnica asi 60.000 svazkov počítujúca. Na tržisku neďaleko terajšej radnice stínali r. 1516 náčelníkov pobúrených sedliakov, r. 1671 na tom istom mieste bol miestodržiteľ gróf Erazim Tettenbach, súdruh gr. Zriniho a Frankopana, usmrtený.

Od Hradca vinie sa trať železničná na pravom brehu Mury k Mariboru, ktoré mesto je najväčšie po Hradci v Štyrsku. Leží na rieke Dráve, má okolo 8000 obyvateľov, vyššie gymnasium; tu je sídlo biskupa Labudského. Roku 1481 obliehal ľud Matiaša Korvína Marburg, ale od Matiaša odpadlý arcibiskup Ostrihomský sobral s českým bojovníkom, Vulko Vazla menovaným, asi 8000 bojovníkov, ktorí obliehnuté mesto oslobodili. R. 1529 hnali Turci triráz útokom na toto mesto, ktoré ale Sigmund z Višnej Hory zachránil. V Marburgu sústredňuje sa literárna činnosť Slovincov Štyrských; tu má sídlo i lit. spolok „družstvo sv. Mohora.“

Vlak zastal na stanici mesta Celje (Cilly). Do nášho vozňa vstúpil nový hosť, pozdravil po maďarsky; a keď ma počul hovoriť slovensky s naproti mne sediacou paňou, oboril sa na mňa lámanou maďarčinou:

„Prečo sa shovárate s tým sprostým českým dievčatom?“

„Pane, neobrážajte,“ hovorila pani notárka zo Stupavy v čistej správnej maďarčine; „nie som preto sprostá, že hovorím vo svojej materinskej reči slovenskej! Dokážem vám, že znám lepšie maďarsky a nemecky lež vy!“

Milý maďarónsky kultúrträger zarazil sa. Bol, jako hovoril, kupcom z Celly. I bese-

dovali sme s paňou notárkou, ktorá cestovala do Lublane, ďalej v našej lúbej slovenčine, o ktorej pobratimný spevec Ad. Heyduk spieva:

Matě slovenčina
Plnou, milou tvář,
Jako máť Kristova
Nad hlavenkou zář,
Je průsvitná jako rosa
V liliovém loži,
A tak hluboká i čistá
Jako slovo boží.

Ach, ta slovenčina —
Svatá řeč, to vím,
Ta jazykem věru
Není světovým,
Jestli se však v nebi anděl
Zpěvem bohu vděčí,
Nesmí on mu jinak zpívat
Než slovenskou řečí.

Okolo 11. v noci dorazili sme na stanicu v Lublani.

„S Bohom, pani notárka,“ riekol som, keď táto vystupovala z vozňa; „pozdravte mi pána farára Lamačského!“

„S Bohom putujte, velebný pane,“ riekla, a nezabúdajte v tom ďalekom svete na rodnie kraje svoje.“

Ljubljana, Lublaň (Laibach) je hlavnie mesto v Krajine; leží v rozsiahlej rovine a rozkošnom kraji podla oboch brehov riečky Ljublanice pod príkrym vrchom zámokovým, na ktorom stojí pevnosť; má okolo 22.000 obyvateľov, ktorí sú zväčša Slovinci; je sídlom krajinskej vlády, kniežata biskupa; má vyššie gymnasium, realku atď. Na mieste tomto stálo nekdý mesto Aemona, ktoré patrilo k Panonii, a bolo vraj cd Argonautov vedením Jasona okolo r. 1223 lebo 1260 pred Kr. P. založeno. Asi 100 pr. Kr. P. dostala sa Aemona pod panstvo Rimánov. R. 16 po Kristu zbúrily sa tu 8., 9. a 15. legie. R. 400 rozložil sa tu Alarich táborom; r. 452 zboril mesto Attila; r. 900 vyplienili ho Maďari, ktorí tiahli do Italie.

Noc bola tmavá, chladná, i nútila nás zaobaliť sa do plášťov a odovzdať sa odpočinku. Prebudím sa, i počujem cudzie zvuky. Nerozumiem ani slova. Boli to Taliani, ktorí sa shovárali. Divný cit opanuje človeka, keď sa nachádza v kraji, ktorého reč nerozumie.

Leteli sme popri svetochýrnej Postojnej. Pri mestečku Postojna nachádza sa velikánska jaskyňa, pravý to div sveta; tvorí ona rozvetvenú a i do seba zavetvenú podzemnú chodbu pod vrchom Sovičom, ktorá vyše pol druhej hodiny sa prestiera, pri tom na viacej miestach v ohromnej hĺbke sa rozširuje a takým množstvom najrozmanitejších útvarov obohatená je, že sa jej snáď žiadna na svete jaskyňa nevyrovná¹⁾.

Od Postojnej prestáva lesnatý kraj, objavujú sa holé skaly; kraj tento smutný dojem robí na človeka; a preto menuje sa „holým Krasom“. Okolo piatej ráno dochá-

¹⁾ Jestli dostaneme obrazy jaskyne tejto, opíšeme ju obšírnejšie.

dzali sme k Nabrezine. Zima bola náramná. Onedlho videli sme pred sebou — more. Divné city opanovali ma. Kto jich opíše? . . . Cestovatelia upozornili nás na zámok pri brehu morskom. Bol to palác nešťastného cisára Mexikánskeho Maximiliana — Miramare. I toto veľkolepé stavisko zmizlo a okolo deviatej hodiny došli sme do Terstu. Prijdúc do kláštora Kapucinského, neboli sme veľmi vlúdne prijatí, lebo neboli v poriadku. V decembri predošlého roku chceli jich „liberálci“ vyhnať. Bola tam celá revolúcia. Ženy pochytiac kosa, hrable, lopaty a metly rozohnaly navedenú luzu, ktorá bola kláštor napadla. O Terste a mojej ceste do večného mesta napíšem Vám budúce. Do videnia s Bohom!

Klevetníkom!

Hovoria, že nelúbim vlast:

Odkedy že Kriváň stojí?

Ucholáci¹⁾, povedzte mi!

Otdedy môj národ žije

Na U-horskej krásnej zemi.

Krvou drahou kropil zem tú,

Pretvoril ju prácou na raj.

Osočujte! Nad slovenský

Nenajdete milejší kraj.

A ja žebych nelúbil vlast?

Hovoria, že nelúbim vlast:

Otcov mi tu hroby tiché,

Mohyla tu doby zlatej;

V pokonný svät - večer i mňa

Zpustia do tej zeme svätej;

U hôr, u riek domky biele,

V lone Tatier spevné vily,

Junač rodu, vlasti verná,

A ten ľud môj Bohu milý!

A ja žebych nelúbil vlast?

¹⁾ Ohrenbläser.

Pöv.

Hovoria, že nelúbim vlast:

Putujem i krajom sveta

Ja syn Tatier, syn Slovenov;

Snášam domov sriebra, zlata,

By vlast bola zvelebenou.

Zástavy kde vlasti vejú,

Letím na hlas môjho kráľa;

Povedz, kde by sa nebola

Krev slovenská za ňu liala?

A ja žebych nelúbil vlast?

Hovoria, že nelúbim vlast:

Závistníci! Životom čo

Bolo vlasti, toho už niet;

Zdeptali ste v omámení

Hriešnom našej osvety kvet.

Tatry chcete mrakom zastrieť:

Ja priek tomu nesúdim vás,

Lebo u Boha je pomsta,

Sloven Kristov poslúcha hlas!

A ja žebych nelúbil vlast?

Nezabudov.

Vodnárka.

Obrázok z veľkomestského života.

Od *Mil. Dumného.*

I.

Veľkolepé divadlo poskytuje pohľad z nábrežia Františka Jozefa v Budapešti v čas krásneho letného večera na staroslávsky Dunaj a na staroslávny hrad Budínsky. A čulý život panuje na asfaltovom tomto nábreží, keď je počasie priaznivé. Celé zástupy nádherne odeného obecnstva prechádzajú sa sem tam. A zaujímavejšie, lež tie vkusné obleky, sú tie tváre ladných krásotínok, ktoré tu vídajú na tisíce každého veku, každého stavu a kroja, tak to tam šumí sfa lunenie a šum tých vlniek Dunaja. Vidieť tam každý ústroj ľudskej krásy, badať tam každý ráz ľudskej povahy, počuť tam každú reč krajiny.

A jaké to protivy na tom brehu Dunaja! Jedni ľudia zdajú sa žiť jako v ráji, iní prvopotne mozolia, robotujú. Hore na nábreží vídajú obecnstvo skvosné, dolu v prístavoch a pobrežných skladoch množstvo biedneho ľudu. Tu zkladá i nakladá od časného svitu do pozdneho mraku Slovač pracovitá, mozolne sa hrdľujú, tovar z lodí i na lode; načiera i nakladá vodnár na svoj vozíček do putien vodu dunajskú, ktorú po veľmeste rozváža a predáva, lovia rybári ryby na člkoch sa sem tam Dunajom usilovne prehánajú.

Ti rybári nielen ryby, ale ľudské telá, živé i mrtvé z Dunaja vyťahujú; a ti robotníci nielen krvopotne, ale i životom svojim biedny groš vydobývajú. A verte mi, že ti rybári nielen telá tých nádeníkov často z Dunaja lovia, keď nešťastnou príhodou doň padnú, no i z tých nádherne odených tam na asfaltovom nábreží pyšno sa prechádzajúcich nejedného na ratujúce člky svoje z Dunaja vyťahujú a mrtvého na breh privádzajú.

Taká veľkoleposť tu — a tolko nešťastných tu ľudí! Jaké protivy tu tvorí ten život hore i dolu na nábreží Dunaja — a preca tak mnoho majú rovného ľudia tam hore i tu dolu sa objavujúci v živote i v smrti.

Dnes je utešený deň. Na námestí Františka Jozefa hemžia sa zástupy veľmestských obyvateľov. Tam dolu pri skladoch je tiež živo. Práca ide zdarne od ruky. Starý vodnár Jurko Adámok zastal si so svojim vozíkom, ktorý mu osel fahá, na brehu Dunaja pri iných robotníkoch, i nakladá naň dunajskou vodou naplnené putne, ktoré mu švarná jeho vnučka Elenka Jahodovie z Dunaja načiera a plní.

Mnoho, nevyslovne mnoho jest krásnych, pyšných slečien na tom nábreží hore, zabľúdiš tam očima ani v nejakom bludisku, — ale dvoch mladíkov zdá sa len zaujímať jednoduchá vnučka vodnárova. Stojá tam hore na železnú ohradu opretí a oči nezpúšťajú z dievčata švarno-bystrého.

„Árpád, pozri len, čo to za utešené stvorenie!“

„Veru, bratku Aladáre, tá nemá páru tu hore medzi noblessami. Tú by bolo obliecť do panských šiat!“

„Čo sú to za vlasy? Vyzerá v nich sfaby dunajská vila!“

„A tie belasé oči!“

„Ani to nebe nad tými budínskymi horami!“

„A tie pracovité rúčky!“

„Takých nenajdeš ani v rukavičkách!“

„A tá malá nôžka!“

„Takú nenajdeš ani v zamatových črievičkách.“

„A ten driek, ten zrast!“

Árpád si tíško zaspieval:

„Mať ťa nezrodila,
Ker ružový ťa mal;
Anjel ťa nebeský
Do krás poodieval.“

„A už to nechápem, kde taká biedna vodnárka tolkej krásy nabrat môže!“

„Bratku, vidíš! Tá sa len s vodou zoberá, preto ju mať príroda tak štedre krásou nadelila. Naše krásotinky darmo sa pudrujú, olejčkami natierajú; nevynahradí

to umenie, čo odtajila príroda a netreba tomu strojenie, koho vystrojila príroda.“

„Ale to len uznáš, Aladáre, že keby táto deva mala vzdelanie a obliekla sa po veľkomestsky, žebys jej sám poklonil sa musel.“

„Ja sa jej i teraz pokloním jako krásavici; lebo poznám perlu i v mušle, nie len v zlatej obrube u zlatníka; ale mi ľúto tej devy, že je tak k tvrdej práci odkázaná, bo veru jej krása skoro sa pomínie!“

„Kto vie, či nepotrvá dlhšie v tej tvrdej práci, nežli krása krásavíc našich v požitkoch a rozkošiach; práca je balzam krve a rozkoš jej jedom.“

„Rozdiel je medzi prácou a prácou.“

„Kto k Jakej navykne, taká sa mu sladí.“

Putne naplnené boly dunajskou vodou. Starý Adámok pochytil bič a poháňal somárika. Za vozíkom kráčala Elenka namáhavou prácou jako ruža rozpálená, i pozerala veselo hore na prechádzajúce sa množstvo.

Árpád s Aladárom mali veľkú chuť pustiť sa za nimi. Pekná, elegantne oblečená dáma volá z ďaleka na Elenku. Doprevádzal ju švarne oblečený mladík.

„Či tá dáma vodu objednáva a či sa poznajú?“ myslel Árpád.

Dáma blížila sa k Elenke a pustila sa s ňou do reči.

Reč, ktorou devy medzi sebou hovorily, nerozumel ani Árpád ani Aladár. Oba boli Maďari a tie hovorily slovensky.

„Mala si ty Elenka po čo prísť do Pešti! Či sa nehanbíš na somárikovi vodu vláčiť? Vidíš, ja mám život! Hrom vezmi to hniezdo dedinské, v ktorom sme tolko rokov hlively! Ja ho viac nikdy nechcem vidieť na oči! Tu je život!... Zábavy, prechádzky, koncerty, divadla.... to je svet!“

Elenka so slzami v očiach ujistovala slečinku, že práca nenie na haňbu, že ona je i v chudobe spokojná a že kto sa v chudobe narodil, ten musí v tom i zotrvať.

„Nemúsíš v Pešti biedu trieť, Elenka! Nechaj toho starého zobráka s tým somárikom, staň do poriadnej služby a bude z teba o niekoľko mesiacov celá dáma. Použi

svet, kým si mladá; veď si v Pešti a nie na dedine.“

„Ja starkého nechať nemôžem, nechať nesmiem! On je môj dobrý ujčok, ktorý ma do svojho domu sirotu prijal, o mňa sa stará, mňa ostrieha jako vlastné svoje oči v hlave. Moja drahá matka pokoja by doma nemala, ona by od strachu a žiaľu snad zomrela, keď by počula, že nie som pri ujčokovi!“

„Tys' sprostá húska! Čo tvoja mat vie, čo je Pešť. Nemáš ty len môjho otea! Ten mi úplnú svobodu necháva — ale on je i rozumný pán a tvoja matka, odpusť, je len obecná sedlička a ešte raz odpusť, pretože jako sa hovorí, jablko od stromu nepadá ďaleko, i ty sama nevieš, čo je žiť na svete. Len ty nechaj starého ujčoka, nedaj sa ľudom vysmiať pri takej práci, staň do dobrej služby, ja ti sama najdem miesto — a budeš blažená.“

„Načo bych mala slúžiť, keď môžem pri dobrom ujčokovi zostávať? Služba by mi preca len horšie vypadla. Slečinke je ináč, slečinka je z panského domu. Ja som sa neprišla do Pešti zabávať, ale pracovať. Ujčok i mňa zaopatruje i mojej matke za moju prácu peniaze posielal, a tak nás obe živí.“

„Keď staníš do služby, budeš môcť viac matke chudobnej posielat, i ty sama budeš mať dobrý život. Uvidíš. Rozmysli si to, Elena, a dobre sa maj!“

Jako sa s Elenkou rozlúčili, nevedel sprevádzajúci slečnu mladík dosť nachváliť krásu Elenkinu, i bol celkom očarený.

„To anjelská deva,“ tvrdil.

„Zobrák!“ usklabila sa dáma, i zmizla so sprievodčím v dáve ľudstva.

Mostovou ulicou ku vacovskej ceste bolo vidno vodnára Adámka opatrne pomedzi letiace koče kráčať so somárikom, ktorého Elena sprevádzala. Za nimi opodial viedol sa Árpád s Aladárom i viedli živý rozhovor. Či jich cesta viedla tadiaľ a či chceli do chuti sa naprizerať na švarnú vodnáрку? Kto to uhádne!

O nedlho začal ujčok Adámok vykrikovať ulicami svoje „ka'fts vós!“ (kaufts Wasser! zptvorené nem.: kupujte vodu) a keď sa

kupec trafil, Elenka oddávala do domov putne vody.

Každodenne takto v dobrú i zlé chvíli konali naši vodníci púť svoju a keď prišli domov o hlade a uzimení, vtedy ešte najprv musela Elenka oheň rozkladať a k vareniu sa priberať. Zdravá jako ryba sniesla ona všetky tieto veľké námahy a tým ľahšie jej padaly, že si ju ujčok chválil, svojim anjelom potešiteľom ju menoval. I ubezpečoval ju, že matku sebou mať budú, že by si na staré dni spokojene žiť mohla s nimi. Toto bola najväčšia radosť Elenkina. Ona matke spokojený život pripraví a s ňou bude na vždy. Ujčok nenie tak chudobný človek, on nastískal pár groší a nemajúc nikoho, oblaží ju s matkou. Remeslo svoje ani teraz ešte pustiť nechce, to je na vyžitia a kapitál nech stojí. Človek nevie, jako Pán Bôh s nim naloží. Môže prísť choroba. Aby bolo potom na nepredvídané potreby, treba neustále pracovať.

Čas je už, aby sme sa obzámili s osobami našej rozprávky.

Kto a odkiaľ bola Elena a tá dáma, ktoré v tak rôznom položení sa nám objavily tu v Pešti?

Elena Jahodovie a Amália Vári (predtým sa otec menoval Hradský) pochádzaly z jednej dediny. Spolu boly došli do Pešti. Otec Elenkin bol jednoduchým chudobným želiarom; otec Amáľkin mohutným notárom tejže obce.

Elenka stratila otca a ubiedená mati nemohla oddolať prosbe bratovej v Pešti, aby dcéru svoju jemu ku pomoci nebola poslala. Veď ona ju i tak vychová v stave nebola, k tomu, i sama sa z biedy doterajšej k bratovi presťahovať mienila. Tak sa dostala Elena do Pešti.

Vysokomyslný pán notárius chcel jedinu dcéru svoju, súc vdovcom, za dámu vychovať a to sice za dámu, jako sa to u nás hovorieva, vlasteneckú. Zásada jeho bola tá, že vo vlasti uhorskej každý musí byť Maďarom a je povinný svoje deti v tomto duchu vychovávať, ináče by nebol hoden zeme tej, ktorá ho nosí, ani chleba toho, ktorý jie — lebo sú tie obe veci maďarské. Dal teda

dcéru k obdialnej rodine do Pešti, aby sa tam vzdelala, vychovala. Keď mal ísť so svojou dcérou do veľmesta, bol tak blahosklonný, že i Elenku vzal sebou a ju dopravil k ujčokovi.

Tak sme našli tu Amáliu na ceste výchovy za dámu a Elenku v jej skrovnom položení u ujčoka vodnára.

Také rôzne sú osudy ľudské! A či v nich niet zmeny?

Na celej ceste z domova do Pešti plakala Elenka a Amálka sa jej vysmievala. Pán notár zalúbený do zdarnejšej dcéry svojej nechcel túto zahriať, bo sa mu to vtipkované jej nesmierne ľúbilo; ale ľúto mu bolo i chudery Elenky po prvýraz do veľkého sveta idúcej; i potešoval ju:

„Ty si hodné dievča, ty budeš šťastlivá v Pešti!“

„Ach, mamička moja, jako vy bezo mňa budete?“ horekovala Elenka.

„A ja som svoju nikdy nepoznala a tu som,“ hovorila Amálka „Matkou mi bude Pešť, tá ma vychová a vzdelá za hodnú dcéru vlasti.“

Elenku tým nepotešila, ale otca reč tá nevyšlovne blažila.

„Čo máš na tej biednej dedine? Tú bedač, tie otrhané chalupy? Čo tam vidíš, čo počuješ? Stádo, hydinu a horu a ľudí málo viac od stáda hodných, v hore vychovaných? Ešte som v mojom živote nikdy tak veselá nebola jako dnes, keď sa už k Pešti blížime. I ja som dosiaľ len v tom hniezde dedinskom živorila; teraz ožijem, teraz budem znovuzrozená!“

„Ej, slečinka moja, inšie je to s vami! Mne chalupa bola milšia nad paláce. V tých chalupách boli milí, známi ľudia — a v tom veľmeste sú samé cudzie tváre. Moje hory milé, zelené lúčiny, potôčky, doliny — bez tých mne žiť bieda . . . . .“

Amálka sa smiala, Elenka plakala.

Tak prišli obe sem.

Pri prvom sretnutí sme sa s nimi obzámili, tuším sme jich priam dobre poznali. Teraz už môžeme ďalej pokračovať.

II.

Prizrime sa, jako sa Amálka v Budapešti vzdelávala, kde sa mala za hodnú dcéru vlasti, t. j. za maďarónku a zradkyňu svojho slovenského národu, odchovávať.

Aby sa nám to podarilo, nutno poznať nám domácnosť tú, v ktorej Amálka bývala a potom kruhy tie, v nichž sa vo veľmeste pohybovala.

Obďalečná rodina pána Hradského bol istý pán Hortobágyi, úradník obstarnejší, ktorý mal veľmi mladú a švarnú paniu. Pani táto za dva tri dni počala docela dôverne a otvorene s Amálkou obcováť. Rozdiel vo veku bol trochu medzi nimi, ale povahy boli obe stejnej a mladá pani mala veľikú potrebu na to, aby si Amálku získala, aby ju do svojich tajností zasvätila. Vlastne bol v dome pána Hortobágyi ženský trojlístok. Chyžná Katica bola v tuhom spojení s paniou i so slečnou domu Amálkou. Tá chyžná bola opravdovým tajníkom oboch. Bez Katicy ani jedna nehnula sa, ani nič neurobila; ba ani snať myslieť neznala. Najlepšia rada pochádzala od Katicy a ona nikde za paniou alebo slečnou nechýbala. Na prechádzky, do divadla, do mestského lesa, na Švábsky vrch, všade s nimi chodievala, slovom, všetko obstarala, zariadila. Katica bolo sumné, šikovné dievča, pretríbené v škole života, zbehlé vo všetkých spádoch jeho. Čo div, že panstvo svoje okol prsta, jako sa hovorí, ovinula, vo všetkom naň vlivala, pri všetkom, čo sa ho tykalo, tak rečene rozhodovala.

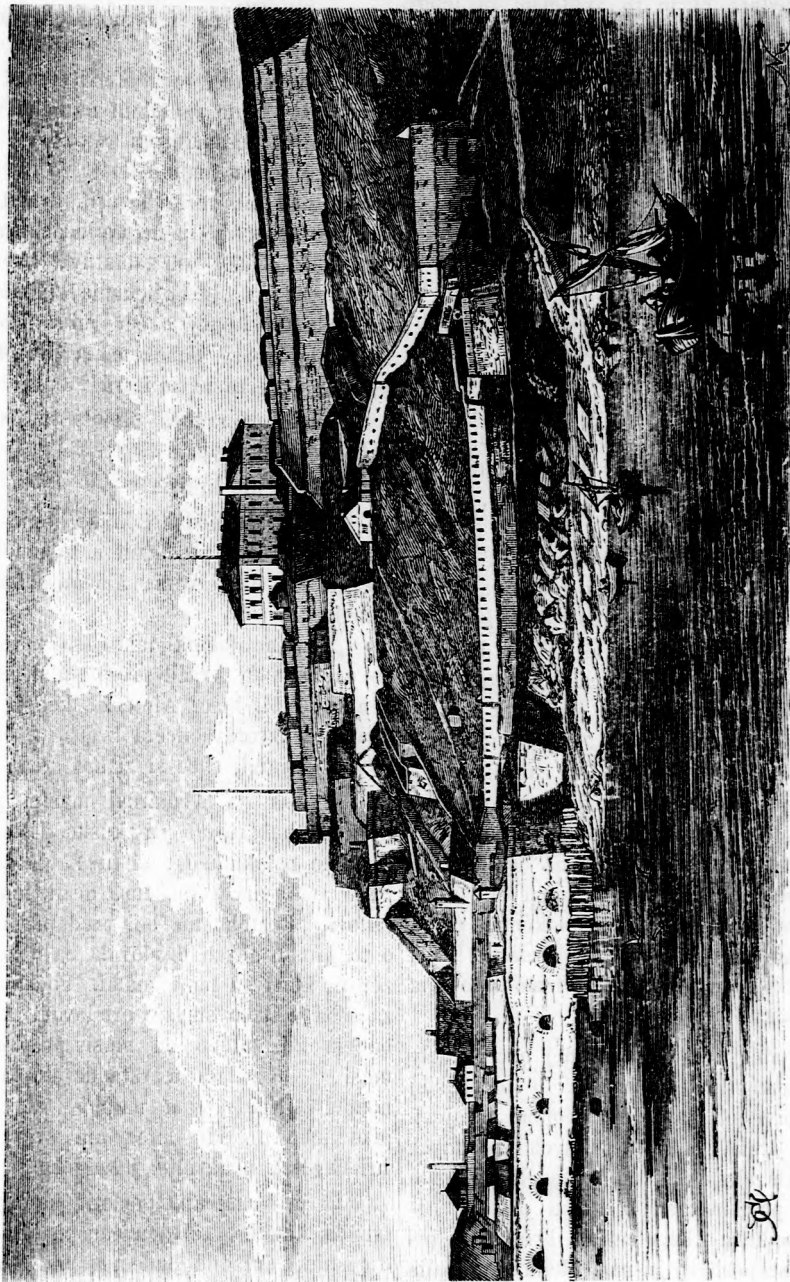
Obstarný pán Hortobágyi bol muž vo svojom úrade vzorný, aby sme tak riekli, pedantný. Od rána ôsmej do dvanástej a po obede od tretej do siedmej hodiny nebolo ho inde vídať mimo jeho písárne a večer sa domov nikdy pred desiatou, jedonástou nedostavil. Večierky trávil v kaviarni s druhmi seberovnými pri tartličke, alebo pri politizovaní. Keď prišiel večer domov, to alebo našiel u panej veselú spoločnosť, alebo ešte nenašiel ju doma z divadla, z koncertu alebo z návštevy. On si z toho nič nerobil, ona mu neказila jeho a on nepohubil jej zábavu. Nemal žiadnej obluby v divadlách, koncer-

toch a ona zase nechcela mať z muža svojho otroka, aby k vôli nej druhov svojich zanedbával a ti aby ho za to vysmievali, že je pod pantofličkou. Tak si žili v láske a svornosti, každý dla svojho vkusu. Pán Hortobágyi musel byť i ohľadom manželky svojej docela uspokojený, lebo veď všade s Amálkou, s tou nevinnou dedinskou devou, chodievala; ba bol presvedčený, že ona to najviac jej k vôli robí, aby jej veľmesto zpríjemnila. Pán Hortobágyi bol z domu majetným mužom; no s úradom sa rozlúčiť nevedel, bárs by i bez neho bol vyžil; lebo veď by ho bola dlhá chvíľa umorila a potom chcel byť osožným vlasti a maďarskej idej, veriac, že je každý povinný tými darmi prísľuhovať svätej veci tejto, ktorými ho Pán Boh nadaril. Oj, pán Hortobágyi bol veľiký tak zvaný vlastenec, taký priateľ maďarskej idej, jako náš pán Hradský, ačkofvek i on nekdy Podhorským sa menoval, a veru ti dva páni spolu už nejedon pohár tokajčiny na zdar vlasti a na pomadžarčenie Uhorska boli vyprázdnil!

Pán Hortobágyi mal i mladších priateľov, s ktorými rád sa zabával a ktorých obzvlášťne vo svojom dome rád vídaval. To bola junač nádejná, z tých ufal on, že vyrastnú ešte dokonalejší patrioti, lež je sám. Tak ho vedeli animovať, tak do zápalu donášať, že docela omladol medzi nimi. I oni ho radi mali, od neho a z príkladu jeho, jako tvrdili, vlastenectvu sa učili, takže pán Hortobágyi bol muž docela blažený, vytešený, kedykolvek týchto hodných vlasti synov v dome svojom uzrel. Nádejní oblažitelia vlasti Uhorskej často navštevovali starého vlasteneckého patriarchu — a ochotne, na čo on ani neprišiel, obletovali jeho hodnú paniu.

Boly to za zábavy a vyrazenia v tom dome Hortobágyovskom i mimo neho s mladými vtípnymi, galantnými švihákmi! Amálka bola v siedmom nebi pri tak dobrej tetuške, priateľke, družke, a kto by v stave bol vyslovit, čím jej ona všetkym bola? Taký život rozkošný docela zodpovedal jej povahe. Taký život nemožno si len snívať, jako ona žila v skutočnosti! Z jednej zábavy išla do druhej, z jedného vyrazenia do druhého.

Katica mala vždy dobrú radu k zámene ktorí ani jeden deň v dome nechybovali. vyrazenia pri ruke a mladí šviháci nikdy Pán notár bol docela bez seba radostou, neboli znevolení. Amálka na radu tetušky keď prišiel dcéru navštíviť do Pešti a zkušil,

Bela dská pevnost.

do ústavu už nechodila, lebo vo francúzštine, čo jeho dcéra za ten chatrný od neho Horto- v hudbe cvičila sa doma so švihákmi tými, bágyovcom poskytovaný príspevok všetko má.

To bolo odpoli darmo, to boli ľudia angli!

Často prišiel p. Vári do pokúšenia sám seba sa pýtať: či je to skutočne tá jeho Amálka z dediny? Ona sice už i doma mnoho sa učila, mnoho čítala. Nebolo novšieho románu, ktorý by nebola poznala. Už doma celou románovou hrdinkou sa slušne menovať mohla. Nuž ale, čo to všetko bolo oproti terajšej jej vzdelanosti? Pán otec bol celý zbláznený do svojej dcéry. Už ju videl i seba s ňou v budúcnosti blaženou.

Dom Hortobágyovcov bol mladým ľuďom otvorený. A p. Vári bol o tom presvedčený, že tetuška Klementína to len jej k vôli robí, že mladých pánov v dome prijíma, hostí. Amálka našla na nej matku, ktorá sa nielen o jej pečlivé vychovávanie, ale už i o jej zaopatrenie stará. Takhľa dobrý Pán Boh vzbudí dobrých ľudí ubohým sirotám, ktorí by jim matky vynahrádzali. Ale, kto by bol v stave opísať tú všetku blaženosť srdca otcovského, ktorým ono pri pohľade na dcéru svoju, dámu to veľkomestskú, prekyovalo? Trebars už bol úplne vžil sa behom dvadsať rokov do svojho úradu, preca vznikala túžba v srdci jeho prísť osídlit sa do mesta a opustiť biely život dedinský. Už viacrás mal sa osmelit, by poprosil pána Hortobágyiho o to, aby mu nejakú službu vo veľmeste vyhliadol, lebo že sa on domnieva tu lepšie môcť slúžiť vlasti svojej, lež na dedine; ale nedoviedol toho ešte. A k tomu to vlastenectvo, tá vrelá láska ku všetkému, čo je panujúceho národa; tá jak vrela v srdci jeho, tak by len tu bola najst mohla srdcia docela súciteľné!

Po jednej vesele strávenej noci sedely dámy Klementína a Amálka o jedenástej hodine predpoludnej pri svojom strojení. Jedna i druhá bola v pekných úhladných nedbalkách zahalená. Amálka sedela pri fortepiane a po klavesoch jedným prstom nedbale klopkala. Klementína hriala sa pri kozube; bezpochyby ju následkom nevyspatia sa oziabalo. Obe vyzeraly nebárs dobrej vôle a dlho mlčaly. Konečne prerušila Klementína dlhé mlčanie.

„Amálka moja, mne sa zdá, že budem nemocná.“

„Ach, Bože uchovaj, duša moja! To ťa len ten Aladár tak ztráпил. Neber si to tak veľmi k srdcu! Ja si z môjho Árpáda veru nič nerobím.“

„Nehovorme o tom! Ač ti vyznať musím, že mi ťažko bude zabudnúť na neho zo všetkých mojich dosavadných . . . .“

„Bol ti on najmilším! To ti uverím. Ach, a znal tak vrelo hovoriť, dvoriť! Vieš, keď sme sa vtedy tu na tvojho mena na zálohy hrali! Taký bol galantný, taký duchaplný, taký . . . . do zjedenia! Keď ma pri hre pobozkal, celý večer mi tvár horela! A jak by si ty nebola mala byť blaženou, ty, ktorú tak nežne miloval!“

„Tá hlúpa radová ulovila mi ho. Ona je bohatšia nežli ja . . . .“

„Ale nenie krajšia!“

„Aladár sa nedvorí kráse, jeho Bôh sú peniaze. On zná vesele žiť a to mnoho stojí v Pešti. Či vieš, že ma Aladár pekných pár tisíc koštuje?“

„Ten nevdačník takto sa zpreneveril! To už bol môj Árpád preca len šlachetnejší! Ten ma ľúbil ináč! Ale čože, keď je tá prekliata redaktorova dcéra krajšia a on je zarytý spisovateľ, chce si získať ota . . . .“

„Ja sa na Aladárovi musím pomstiť! Dám ho zbuktatovať pri zkuške. Ešte uvidím, či mám nejakú moc, či nie? Ukážem mu, že o vela viacej môžem, nežli jeho hlúpa radová. Beztoho ma bol pred pár mesiacmi o to prosil, abych orodovala za neho u cenzorov, ktorí sú moji známi. Počkaj, budem za teba v inom smysle orodovať! Alebo nebudem žiť, alebo on musí prepadnúť . . . musí.“ — volala a vstanúce dupla zlostne nohou. „Nikdy som nikoho tak nelúbila, jako jeho . . . ale teraz ani svoje vlastné hriechy tak nenávidím jako jeho!“

„I ja sa mienim pomstiť na Árpádovi,“ tvrdila Amálka, „žiadam časopis, do ktorého dopisuje, držať nebudeme, na jeho knihy viacej nepredplatíme: nech to číta, kto chce! Jeho verše biedne priam do pece hodím . . . .“

„Ja tiež falošné listy Aladárove.“

Otvorili stolíky, i hodily po balíku papiera do vkusného kozuba, i prizeraly sa, jako ho plameň pomaličky ztrávil. Amálke zablysla sa slza v oku, Klementínina tvár sa hnevom zapálila. I vyskočila nahnevaná, ztrhla sošku Amora z jej piedestala a tá pekná mramorová soška roztlkla sa na kúsky na podlahe.

„Drahá Klementína moja, nač tento hnev? Povedz mi, či ten naničhodník bol hoden toho, aby si sa takto hnevala? Váž si zdravie svoje! Vieš, že si mi hovorila: šanujme si zdravie, aby sme mohli čím ďalej a čo viac užívať! Užívanie radostí a pohodlia — to má byť život náš. A ty teraz sama jednáš proti tomu. Uspokoj sa, duša moja!“

Bolo počuť cenganie na dveroch a o nedlho vkročila dnu Katica.

Oznamovala dvoch pánov: Aladára Živoru a Árpáda Mézessyho.

I Klementína i Amálka byly veľmi prekvapené.

„Jako môže Aladár tu byť, snať si ho zaznala?“

„Jako by mohol Mézessy sem prísť, snať sa mylíš?“

Nemýlim sa, pani veľkomožná a drahá slečinka, na tieto obe oči som jich videla. A to si len osobujem, že mám dobré oči; veď jich slečinka sama neraz pochválila. Ja vidím a poznám zďaleka, to som už neraz dokázala,“ tvrdila Katica a falošne sa usmievala.

„Čo urobíme?“ pýtaly sa obe dámy.

Katica cheela ísť von.

„Kam ideš, Katica? Čo chceš urobiť?“ pýtala sa pani.

„Idem pánov dnu pustiť.“

„A keby si jich nesmela pustiť? Nevieš, že sme s nimi v hneve?“

„Ej čo? V láske malý hnev ešte vždy osožil. I ja som s mojím Francom neraz v hneve bola a potom sme sa tým vrejšie ľúbili.“

„Sme my tebe rovné?“

„Láska je všade rovná, pani veľkomožná.“

Klementína i Amálka pohliadly na seba.

Katica nič sa ďalej nepýtala; ale popratajúc roztlčenú sošku Amorovú, šla a pustila pánov v predsieni meškajúcich.

Šuhajci objavili sa.

O pár menších sedeli naše dva páry spolu stáby nejlepší priatelja. Aladár si chce získať prosredníctvom radovej u muža, Árpád priazeň redaktorovu skrze dcéru. Omluvy byly od patričných za trafne uznané, srdce srdcu odpustilo a mladí junáci zostali v dome i k obedu.

Pán Hortobágyi dostavil sa k obedu, i vyobjímal a vystískal oboch junákov. Už mu zase bude obed lepšie chutiť.

Takých mladých nádejeplných vlastencov, jako boli Árpád a Aladár, nevídat každý deň! Jeden bude dnes zajtra sedieť v snehovni, druhý má už sta básnik a spisovateľ vopred určené miesto v národnej Vallhale. S takými junákmi sa už len oddá sedieť pri stole!

Obed bol výborný. Tokajčina ešte výbornejšia.

Štrngalo sa za vlast maďarskú a za lúbošť k rodu vyvolenému; štrngali šuhajci, štrngaly dámy; no, najhorlivejšie štrngal sám starý pán.

Aladár dostal ho na podpis sto-zlatový v prospech spolku literátov národných a u Árpáda predplatil na celú kopu diel a časopisov. Národ sa musí napomáhať, vlast sa musí podporovať.

Pán Hortobágyi celý týždeň nemal tak dobrej tabule. Ale na podiv, i pani veľkomožnej, ač sme ju ráno nemocnú a zronenú videli, výborne chutilo. Amálka bola vo svojom elemente. Jej rozmar bol obyčajne korením zábavy. Veselým duchom od prírody nadaná nevedela sa ešte smútiť, všetko len v ružovom svetle videla, bola blažená, nuž cheela oblažiť i iných.

Po obede hrala Amálka na fortepiane a Aladár tančil pri jej hudbe s Klementínou; zase sadla ku pianu Klementína a Árpád pojal do tanca Amálku.

Katica priniesla pre pánov čiernu kávu, žene si štebotaly, pán Hortobágyi len da-
Amálka poslúžila jim smodkami. Páni za-
pálili si, pán Hortobágyi drielmal v stolici le-
lej spal a po prvýraz dnes zameškal svoj
pri kozube, nik ho nezobudil. Dva páry bla-
úrad.

(Pokračovanie nasleduje.)

Výlet do Romanie.

Cestopisné náčrty od *J. Slovänského.*

„Cestovanie je život, a život cestovanie,“
hovorí duchaplný Jean Paul. A skutočne
medzi najkrajšie požitky nášho života náleží
cestovanie. U vzdelaných národov je ono
obširnými spisami bohaté v literatúre zastú-
pené, u nás skoro ani podobné samostatné
dielo na svetlo nevyjde a mimo nášho tatran-
ského „Orla“ a „Obzoru“ zriedka stretáme
sa s cestopismi a preca nejedon slovenský
vlastenec ďaleké kraje precestoval. A ceto-
pisy veľmi prispievajú ku vzdelanosti, lebo
oboznamujú so životom rozmanitého ľudstva,
s jeho duševnými výdobytkami, mravami
a obyčajmi, s úkazmi veľkolepej, romanticko-
divkej prírody.

I prijmite Bratia a Sestry čarokrásneho
Tatranska moje skrovné náčrty z cesty,
ktorú som z Budapešti po staroslavskom
Dunaji do Romanie a ztade chýrečnou „Kem-
pinskou dolinou“ cez Sedmohradsko na milé
Slovensko vykonal.

Dňa 14. septembra 1875 vysadol som
v Budapešti na paroloď „Hildegarde“ meno-
vanú, ktorá bola všetkou možnou pohodlno-
stou vystrojená. I zanechali sme hlučné,
parolodami husto posiate nábrežie. Zraku
nášmu ubiehaly do pozadia veľké paláce na
budínskej i peštianskej strane a pyšná paro-
loď v prudkom lete krájala zelenkasté vlny
Dunaja, a jako pluh, dobrými šúrami ťahaný,
kladie brazdy jednu na druhú, tak „Hilde-
garde“ kládla vlny a polievala o vlahu ba-
žiacie brehy. Dunaj delí sa zrazu na dve
stránky a spôsobuje ostrov Čepel, ktorý je
päť míl dlhý a deväť osád počítuje. Hovorí
nektorý maď. kronikár, myslím, že Notarius,
že je tu vraj Árpád pochovaný. Keď po-
zreme zpät na veľmesto, predstavuje sa ute-

šené divadlo. Ostrov Čepel leží nám na lavo,
lebo naša paroloď ubieha pravým ramenom
Dunaja. I usmieva sa nám oproti na pravom
brehu ležiaca čistotná osada Sachsenfeld,
nižšie cisárskej rodine prislúchajúce mestečko
Promontor a neďaleko neho Tétény (Tetín?);
okolie týchto osád vysadené je vinicami,
ktoré výborné víno poskytujú. Vršky pre-
stávajú na oboch brehoch Dunaje, úrodné
roviny rozkladajú sa na oboch stranách,
jednotvárnosť očividome rastie. Na ostrove
Čepel zjavuje sa nám osada Tököly, rodisko
vraj Tökölyovcov, na pravom brehu nečo
nižšie ľudnatá osada Eresén.

Oproti Adonyu končí sa ostrov Čepel
a Dunaj spojuje sa opät. Na pravom brehu
leží veľká osada Duna Pentele, kde sa po-
sial mnohé rímske starožitnosti vykopávajú,
na ľavom mestečko Duna Vecse, nižšie na
pravo Földvár. Po trojhodinovom rezkom pla-
vení dorazili sme tu pomedzi pieskom bo-
hate posiatymi brehami šťastne do väčšieho
prístavu. Földvár má okolo 12.000 obyvate-
ľov, ktorí sa mimo obrábania na blízkych
kopcoch rozložených viníc i lovením rýb za-
oberajú. Z prístavu chytro sme sa pohli.
I upierali sme zase len ďalej zraky naše tak
túžobne, staby sme stroj lode našej povzbu-
dzovali k vytrvanlivosti, by sa našej zveda-
vosti skôr bohatší obraz predstavil. Mestečko
Szölt a niekoľko nepatrných dedín za sebou
nechajúc, blížili sme sa ku Kaloči, ktorého
mesta väžu už zďaleka sme videli. A zas
sme i tu len slabo zahasili žízeň dychtivosti
po pohľade kraju tohto. Ľavý breh je tu
veľmi nízky, tak že pri nepatrnom pribývaní
vody Dunaj vylieva a rozsiahle močariny,
kde tisíce divých kačíc hniezda, spôsobuje.

Dedín, ba ani jednotlivých domkov tu popri Dunaji na viacej míľ nevídať. Nemôžem sa dívať na tú ustavičnú, neoduševňujúcu jednotvarnosť, i besedujem s inými cestovateľmi.

Na ľavom brehu Dunaja zaligocú sa zrazu pozláťisté makovice väží, to je Baja, bohaté srbské mestečko, ktoré má okolo 16.000 obyvateľov. O hodinu cesty nižej delí sa Dunaj na dve strany a tvorí ostrov Moháču, či Margitty.

zahynul biedne následkom prešinitia sa koňa horeznačky. Preto žalostí maďarský básnik Kisfaludy: „Vítazskou krvou zčervenala smutná rovina, so vzdychaním ťa pozdravujem, nášho veľkého národného bytia, veľký hrob Moháč!“ Časy sa zmenily. Maďari zabudli na katastrofu túto, ktorú sverepý Turek zapríčinil — dnes s oduševnením zastávajú vraha svojho, ktorý 150 rokov krásnu vlasť našu nivočil, lebo stárokov týraný Slovan

Homér dľa sochy v Luovre.

Mesto Moháč má asi 10.000 obyvateľov, viacej pekných kčstolov, živý obchod na drevo, zbožie, víno a dobytok. No i dejepis vlasti našej úrodnú rovínu moháčsku so žialom pripomína, veď tu odohrala sa najväčšia smutnohra vlasti našej. Roku 1526, dňa 29. augusta zahynul tu kvet a ozdoba vlasti: dvaja arcibiskupi, šesť biskupov, osemadvadsať velikášov, vyše päťsto zemänov a niekoľko tisíc obecného vojska. Turci pod Solimanom vykopalí tento velikánsky hrob. Dvadsaťročný kráľ Ľudvik II. chcejúc preskočiť vyše Moháča do Dunaja vtekajúci potok Csellej,

Balkánsky chce ztriasť zo seba otrocké jarmo! V Moháči vystúpil na loď vysoký hosť, arcivojvoda Jozef, najvyšší veliteľ obrancov vlasti, ktorý na druhý deň v Baziaši vystúpil, aby tam okolo ležiace pluky „honvédske“ prehliadol.

Keď sa skončením ostrova Moháču či Margitty, ktorý je štyri míle dlhý, Dunaj zase spojí, ukáže sa neďaleko Monostorszeg i dosiahli sme nezadlho prístav Bezdán, kde sa Dunaj báčskym prieplovom s Tisou spojuje. Neskôr dostali sme sa do prístavu Apathin, ktorého mestečka okolie najlepšie

konope dorába. Tu tiahnu sa v posledných maďarsko-srbských bojoch (1848) často spomínané rímske ohrady, t. j. asi dve siahly vysoké a tri siahly široké násypy, ktoré sa až ku Tise tiahnu. Keď sme potom i prístav Slavonie Osek (Essek), ktorý leží v kúte, kde sa Dráva s Dunajom slučuje, navštívili, prebehli sme viac menších prístavov, jako: Gomboš, Dalya, Vukovár, Illok, kde v kostole kláštora františkánskeho zpráchnivélé kesti jedného z časov tureckých bojov znamenitého mnícha a rečníka Jána Kapistrána sa nachádzajú a za mestečkom na výšínách pozostatky rímskych budovísk a v jednom háji rummy bohyni Diana zasväteného chrámu vídať, ďalej Palánka, Cerevic, Futtak, — až sme sa do Nového Sadu doplavili.

Nový Sad leží na ľavom brehu Dunaja, oproti mohutnými hradbami opatrenej pevnosti Varadínu. Pred sto rokami bol Nový Sad chatrným mestočkom, so 4000 obyvateľmi; teraz počet obyvateľstva, zväčša srbského, okolo 20.000 obsahuje. V maďarsko-srbských bojoch r. 1848—1849 bol Nový Sad skoro celkom rozbúraný. Teraz má ulice široké, čisté, dobre dláždené, pekné a početné kostoly, verejné budovy, viac gymnasií, väze zlatom ďaleko sa ligotajúce. Obyvatelia, skoro sami Srbi, vedú veľký obchod. Tu je središko politického a liter. života Srbov uhorských; tu pôsobí najviac obľúbený vodca bratov Srbov — dr. Svetozár Miletič. Útrobami mojimi prelietla túžba: oj, keby i moji rodáci takou oduševnenosťou, takou vytrvanlivosťou vynikali a zaujímali sa veci národnej, jako naši drahí bratia Srbi!

Na pravom brehu Dunaja oproti Novému Sadu leží Varadín, po Komárne najsilnejšia pevnosť v celom Rakúsku, v ktorej i 10.000 bojovníkov ubytovať sa môže. Na druhý deň, okolo piatej ráno, prekvapilo nás mesto Karlovice, v ktorom sa behom celého roku taká borba viedla pre voľbu patriarchy. Hodinu neskôr dosiahli sme najpriemyselnejšie mesto potisské Titel, pri ktorom Tisa do Dunaja vteká. I dorazili sme do Zemúňa, ktoré mesto na pravom brehu Dunaja neďaleko Belehradu leží. Tu vystúpili mnohí cestovatelia z parolode a ja videl som prvého

Černohorca v mojom živote. Ozbrojený bol od hlavy až do päty. Národný kroj dobre svedčal obrovskej jeho postave. Dlhá jeho puška bola jeho najväčšou chlúbou. Okolo ôsmej uzreli sme v dialke jakoby medzi nebom a zemou, najprv len končiare minaretov, neskôr celé, biele budoviská na vrchu ležiacej pevnosti Belehradskej, ktorú nám obrázok na strane 13. „Orla“ nášho predstavuje. I presvedčil som sa, že zďaleka prvý ten pohľad menu Belehradu celkom zodpovedá.

Belehrad (srbsky Beograd, turecky Darol Džihad, t. j. dom náboženskej vojny) leží na pravom brehu Dunaja a na pravom brehu Sávy, ktorá pod Belehradom do Dunaja padá. Parolode zastavujú sa v Sáve oproti budove rakúskeho konsula. Mesto rozdeľuje sa na vodné, srbské k juho-západu pod vrchom na brehoch Sávy malebne rozložené, ozdobené krásnymi palácami, medzi ktorými sa i byť mladistvého kniežata Milana nachádza, ďalej turecké mesto, Palánka zvané, a medzi týmito pevnosť k severu obrátená. Krásne ináč toto slavianske mesto špinia polmesiace na vysokých minaretoch. V tureckom meste podobajú sa domy cigánskym búdam, a práve tak vyzerá lenivý špinavý ľud turecký. Obyvateľov, skoro samých Srbov, má do 30.000. Mesto po oslobodení zo sverepej moci tureckej napreduje rýchlo v kultúre; teraz má vysoké, mnohé stredie a národné školy. Z roka na rok stavajú sa nové a nové veľkolepé budovy dľa vzoru veľkých miest tam, kde špinavé budy turecké pred nedávnou stály. Dejiny mesta sahajú do šerej dávno minulosti. Za Rimanov stála tu osada Singidunum; neskôr patrilo mesto k ríši Byzantskej, ktorej ho r. 1086 uh. kráľ Šalamon odňal. Cár srbský Stevan Dušan vystavil pevnosť r. 1343. Neskôr prišiel zase do rúk Uhorska, no po smrti Ľudovíta I. zaujal ho srbský despota Lazar Vukovič. Ďuro Brankovič predal ho Sigmundovi, ktorý pevnosť proti Turkom dobre opravil dal. R. 1440 dobýval prvýraz turecký vezír Ali-beg so 17.000 marne Belehrad; rok na to odbil Turkov Janko Sibiňanin. Len r. 1521, 4. júla, opanoval sultan Soliman s 200.000 vojska

hrad i mesto a Turci panovali tu až do r. 1688. Neskôr prechodil Belehrad z rúk tureckých do rakúskych a naopak častejšie; medzi iným opanoval ho r. 1717 Eugen Savojský. Roku 1804 obkolesil Srb Čierny Đuro s 9000 povstalcami Belehrad; v nasledujúcich rokoch zaujali Srbi s pevnosťou celé

terajšie pozemie kniežatstva; no len roku 1862 podarilo sa Srbom celkom vymaniť sa z moci tureckej. I nádejeme sa, že pod múdрым vedením domu Obrenovičovho zaujme dnes zajtrá Srbsko čestné miesto svoje medzi kultúrnymi štátami.

(Dokončenie nasleduje.)

V i d e n i e.

Od *Garcziňského.*

(Noc, chyža, na stole lampa, knihy i papiere, pri nich zamyslený mladý človek hádže netrpezlivo perom.)

Darmo! nemôžem písať, myšlienky sťa chmáry
Pretahujú sa v hlave, bez duše i tela
Jako vetrom pustené vojenské standary —
Rvú sa, točia, chvejú bez zdaru, bez ciela,
Chybuje na nich orol. — Myšlienky bez vnady
Ducha sice unesú, nezrobia poeta!

Kresliť rábby do tváři, do čela jed hadí,
Rábby najst' čo najhoršie, podlú podlosť sveta,
A tou mu srdce vypchať, tygrovým mu oči
Zrakom zapáliť, — ústa? — pysky krokodíla —
Srdce v prsách vulkána, čo ráz buchne, skočí
Žhavou nech lávou strelí, jedna každá chvíľa,
Čo dýchne, nech v povetří smŕť, strašný mor
zplodí.

Ale i to je málo — i lepšie moholby —
Hah! hodina vybila — polnoc — lampa
hasne —
Svetla! svetla! — nikoko — noc smutná
i temná —
Čo to za zvuky? — vrava! — lež dáka pod-
zemná.

Hlasy.

My tebe ku pomoci prichodíme vlastne.

Básnik

Čary — kuzly! — vo meno — pomoc! —
Otca, Syna!
Zaniká už sklepenie — stena sa uhýna —
Čo blyso? — čo za tiene mihajú strhané?
Čo to za smiech? — okále vytreštily do mňa! —
Preč! najsvätejším menom prekliaty satane!
Zbroj pri mne — jako psovi roztrieskam ti čelo!

Hlasy.

Mierni sa — nevyhrážaj, tá lárma daromná!

Nenie človeka hodné nedokonat dielo.

Poznaj ma a máš obraz verný i malebný!

Básnik.

Jde ku mne a za nim tisíc sa jich vlečie,
Každý rastie na obra — vše väčšie i väčšie —
Oku môjmu nesnesní, — ukrutní — škarední.

(Tiene zaniknú — stará baba, opretá na palici hľadiac mladíkovi v oči hovorí):

Ha, odkiaľ tá vrava tu? — čo, ty tu panáčku?
Kričíš staby zlých duchov obsádlol ťa bol roj;
Lútosťou ma preplnil rozpačný osúd tvoj,
Preto vlastne prichodím —

(Spieva):

Mám svojho konika,
Na bíči hlas hromu,
On cválom uniká.

Jako havran v tele
Je zvieratko moje,
Hviezdu má na čele
I hviezdu na nohe. —

Keď sadám, sa kloní;
Keď sedím víchrica
Najkrajší kôň z koní,
Zručný sťa pravica.

Hryva mu húšfava,
Blyskavica oči,
Potoky prepláva,
Doliny preskočí.

Mám môjho konfka
Hej milý panáčku,
Hľaď, jako uniká!

(K básnikovi vidiač, že na ňu nepozornje):

Čo sa ti stalo? — povedz — veď sme tu
len sami!

Čo si sa tak do hĺbky zahľadel očami?
Príď k sebe!

Básnik.

(Hľadiac ustavične v jednu stranu):

Tam, tam stojá — i hrozia potvory!

Čarodejnica.

Ty podivný si človek, to starý pes Mori,
Obyčajný na stenu tieň udiera z neho.

Básnik.

(Zpamätajúc sa):

Kto je tu, — kto hovorí? —

Čarodejnica.

Jak' ty človek druhý.

Vidiac, že ti priateľskej potrebne posluhy
A že pomoc žiadneho . . . .

Básnik.

Čo tu robíš — tak pozdno? — ja v celom
živote

Nikdy takej brydoty nevidel som ešte.

Čarodejnica.

Verím — vo veľkých domiech ja nie som
na meste,

Skromne žijem neznáma v bezľudnej samote,
A len časom dakedy vychodievam v noci,
Dávať potrebným rady, alebo pomoci;
Len z tej vlastne príčiny idem k tebe práve.

Básnik.

Odkiaľ? Načo? — sám blúdím na zlej sveta
dráhe.

Druhému radu dávať? — ó, to ma zaznávaš!
Teda skoro — čo žiadaš? — zkrátka skončme
právo!

Čarodejnica.

Vyprovadiť ťa zo snov — i vyvieť na javo!

Básnik.

Šialena, v snách neblúdím.

Čarodejnica.

A preca poznávaš

V tieni čerta, a v psovi zlého ducha z pekla . .
(Jedna bije.)

Čuj, hodina zas' celá nič po nič utiekla,
Kohút keď deň oznámi s prvým slnca bleskom,
Ja ďaleko byť musím, nedaj mi čas márneť —
Jakže to tvojou túhou s diablom sa obznámiť,
Ja ho privábiť môžem — slovom — biča
treskom —

Kúzlom — jako kde — komu? — rôzne znám
spôsoby.

Iste i tys ho videl nieraz, nie storazy;
Lebo v mnohonásobné strojí sa obrazy;
Ty v rozjatrení mysle nepoznáš osoby;
Dôkladne ukážem ti ja ho prsta znakom.
Ty zle si súdil o ňom, žeby bol podliakom,
Vyšším ho tvorom slová stvorily tvorivé,
Hľaď, i načúvaj!

(Spieva vrahajúc nejaký prach do lampy, ktorá jasnejšie horiet počína):

Nech v tom dive

Prvá postać sa ukáže!

Znak potrojný do okola,

Krížik zhora, krížik zdola,

Zjav sa, kým sa všetko zmaže!

(Objaví sa starší človek sediac pri stolíku.)

Či vidíš? — či ho poznáš? mudrc obyčajný,
Možno dáky professor, lebo radca tajný,
Grečtinou i latinkou povzniesol sa z tlumu,
Umie dačo i z práva — a to dost rozumu!
Slúchaj, bo čítať bude.

(Človek píše a hovorí hlasne):

Tri sú v jednom?! — smyslu nedá!

Slovo telom! — prázdne vravy!

Kto mi z kruhu štvorhran spraví!

Keď tu volá meroveda:

„Priama čiara nenie krivou!“

S tou bibliou nešťastlivou!

Starý, pre rozum okovy,

Mučí nás testament nový! (Mizne.)

(Čarodejnica sype znovu prach do lampy, ktorá čoraz jasnejšie horí. — Spieva):

Znak zrobený druhý — tretí,

To znak citu i náture.

Nech postúpa ďalej múry,

Plameň nech jasnejšie svieti!

(Múry postupujú; izba sa väčší; vidno rozličné skupeniny ľudí; pri nohách otca kľačí plačúca dcéra, neďaleko jej snúbenec s plnou v ruke tobolkou.)

Dcéra.

Otče, otče líca mäknú

Čo dcéra ti slzí, mladá.

On má dušu takú peknú:

Či anjela ľubiť zrada?

Jeho žitie: trudoviny

Zriedka pri ňom zápal sladký,

Nemá otca, nemá matky.

Z rodnej musel preč dediny.

Jestli ty zavrheš dieťa,
Kto požehná dcéru malú?
Srdce pukne mi od žiaľu
Zhyniem sťa tieň blady sveta!

Otec. (Odkopne ju):

Ta preč od nôh mojich, choď vetrom nieš žiale,
Môj sluch nemá ucha pre hlupstvá románov
Modzgy vaše plné táraninou samou,
Tratíte rozvahu v nesmyslnom šiale.
Kedy navyknete svoje dobro poznať?
Od najbohatších mi chodil po zati zať —
Vše nadarmo — prečo? Bo ľúbi bedáka,
Teraz, keď mi znovu pán veľký sa darí
A o ruku prosí — jej odpoveď jaká?
,Nejdem sa vydávať, radšej do kláštora!
Ale ja ti na to: „klakneš pri oltári!“ —
Tak to otec chce mať, — a ty mlč — po-
tvora! (Miznú.)

Čarodejníca. (Spieva):

Hrstou more chcieť prelievať,
Núdznou myslou merať Božstvo, —
Prisahalo ľudí množstvo,
Jako zdaru tu nádejať?

Básnik.

Stará to pieseň — ti vyzvaní ľudom
Ľudia, sú ľuďmi tiež obyčajnými,
Znal som ja takých medzi sprostým ľudom,
A znal tisíce medzi vzdelenými;
To dnes je módou, to bežné výjavy.

Čarodejníca.

Vidíš, že diabol dnes nenie zriedkavý.

Básnik.

Ale postava . . .

Čarodejníca.

Len ešte chvíľočku!

(Kreslí kruh, sype do lampy prach, tá čoraz lepšie horí. — Spieva):

Vy, čo zimnú mohylôčku
zalihate.

Vy, čo niekdy brat pri brate
Za cnotu, voľnosť válčili,
Či ste lahli v bitve, čili
Do dnes ešte živôt máte,
Tou prisahou, tým prekliatím,
Touto prosbou, tým rozkazom —
Nám, čo pamäť vašu svätím,
Ukážte sa všetci razom!

(Bojíte, v úzadí dva rady v zápase, v popredí vodcovia v rade vojenskej.)

Najstarší.

Tak stojá veci, peťdesiat tisíc nás,
Pekné to rady — oni triráz viacej,
Zbijeme tých tu — pošlú viacej pätráz.
A bárz národnej ufám sile našej,
Bárz pod standary stavec i mládenec
S zápalom stáva, žitie nesúc v dare,
To na Marsovom preca len oltáre
Vidím krvavý mučenníkov veniec!
Na jatku vás viesť? — iné možné nenie.

Jedon z vodcov.

Čo reč bez skutkov? — ja radím: smierenie.

Druhý.

Čo nás tam po tom, že jich je tak vela!

Tretí.

Veľké keď raz začaté sú diela,
Nech sa dokoná. — Mojou teda radou:
Biť, rúbať, vraždiť, i vojnou i zradou.
Len sa hore! len sa smelo
A sláva sa usmeje nám!

Mnohí.

Nesmyseľ, šial, bláznenia!

Štvrtý.

Darmo trať krev i menia —
Vražda! hlas za vraždu nedám!

Piaty.

Krev o pomstu volá časom.

Šiesty.

Ale kde zlé je za pásom,
A kde vojak je bez chleba,
Básne písať tam netreba!

Siedmy.

Smrť vyrieknuť to bárz snadne,
Ale zomrieť ťažšie padne.

Osmy.

Čo si počnú deti, žena,
Keď nám v boji smrť určená?

Iný.

Nešťastlivým Bôh pomáha!

Mnohí.

Keď kôň zdochne, pre psa tráva.

Iný.

V myšlienkach sa neshodneme.

Mnohí.

Hlasovaním rozhodneme!

Najstarší.

Šesť je za vojnu a tricať za pokoj.

Mnohí.

Tak je dobre uzavreté.

Iný.

Už porady sú skončené.

Všetci.

I krvavý boj! (Miznú.)

*Čarodejnica.*Obetivosť kde zahynie,
Tam zahynúť všetko musí!*Básnik.*

Čary sú to, ale i nie!

Čarodejnica.(Robí kruhy, z lampy ohromný blesk, za zrútenými
stánami pokoja vidno kraj obce. — Spieva):Ty, čo s dušou, si bez duše,
Majúc srdce, si bez srdca,
Ludstvo! — cnosti zpreneverca —
Tu na moje povstaň slovo!
Bratov vašich ťažkým stonom,
Zlato — milým pre vás tónom,
Hlúpstva — pre vás výrečnosťou
Zbojstvá — pre vás statočnosťou,
Vraždy — pre vás čin statnosťou,
Klamstvá — pre vás dôstojnosťou:
Zaklína vás moje slovo!

(Lud vystupuje, v sriedku tribuna, otáčajú kríže):

Lud.

Dolu kríže! — lám na krúpy!

Rečník (na tribune):Poslancovia i zástupy!
Zašly časy už slepoty,
V nichž pre liché človek cnoty
Krev prelieval, zisk povrhol —
Dnes, vek zlatý,
Vek osvetý,Už je blízko, už pribrdol;
Znaky viery, — umu hrádzel!
Dnes krev naša, i peniaze,
I to ľudstvo tej otčiny —
Sú vlastnými, sú našimi!*Čarodejnica.*

(Dáva znak, to zmizne, ostatnie robí kruhy, spieva):

Nuž nech stane
Teraz v oku
Diabla postat,
Jak po vekom
Liet potoku
Má zostať!*Básnik.*

To človek!

Čarodejnica.

Bez srdca!

(Všetko mizne, lampa dohorieva, básnik sa prebudí.)

Petruškin.

Slovenské bájeslovie¹⁾.

*Úsčep 1.**Úvod.*

„Človeče, poznaj sám seba!“

Tento nápis asi pred 2000 rokami čítal
istý vedochtivý Gräk nad bránou starého
chrámu v Egypte, a potom rozprával svojim
krajanom o velikej múdrosti národa, ktorý
pilne vzdelával úrodné polia v údolí Níla.A pravdu mal vedochtivý Gräk; lebo dobré
poznatie seba samého je najsprávnejším zá-
kladom všelikej ľudskej múdrosti.Čo stojí o jednotlivom človeku, to samé
stojí aj o istom súhrne ľudí — o *národe*.„Slováku, poznaj sám seba!“ privolať
radno i nám, lebo dobré poznatie nášho
Slovenského svojstva, našej reči, porekadiel,
bájov, povestí, piesni, zvykov, dejov: bude

¹⁾ Pán pôvodca mal úmysel tieto svoje úvahy o Česko-Slovenskom bájesloví vydať v Českej reči; no ponevác nenašiel sa nakladateľ, po kuse uverejňovať jich bude v tomto časopise. Red.

najspravnejším základom všelikej národu pro-
spešnej múdrosti.

A verte, Slováci, že hodno je bližšie
poznávať tieto duševné poklady Slavian veľ-
národa, lebo jejich cene a kráse, jejich syste-
matickému riadu a skladu, jejich drevnej
zachovalosti: nevyrovňajú sa takéto duchop-
lody žiadneho iného národa na svete.

Úsčep 2.

Pomer reči k bájom.

Prv lež by som pristúpil ku pojedná-
vaniam Slovenského bájeslovia, nemožno mi
neprehovoriť, aspoň na krátce, i o tom pred-
mete, s ktorým — ako dvoje blíženiec, čo
ovocie jedného plodu a života — nerozlučne
srastené je naše bájeslovie, totiž o reči;
a síce najprv o reči vôbec, a potom o Slo-
vanskej zvláste.

Reč je zjav a výtvor ducha.

Duch, jako mu nutno bolo, chcel sa
zjaviť, i zjavil sa prosriedkom, čili nástrojom
reči, tak hneď i tvoril a usposoboval si
zjavy, hlasy a hlásky tohto svojho prosriedku
čili nástroja; tvoril hmotu, čili čiary, čiary,
črtky, obrysy aj malbu tohto svojho výtvoru
s ním nerozlučného, sebe primeraným a jako
najvýraznejším spôsobom.

Hlásky a slová — tamtie ako zárodok
a koreň, tieto ako jeho rozvitok — sú tuná
tak obrazom čili symbolom ducha a jeho
myslenia, jako i báje, t. j. ďalšie a širšie
obrazy čili symbola, do nichžto prvotný obra-
zivý duch zavínil svoje pojmy a myšlienky.
Alebo — jestli by sme to tak vzali do jed-
ného rámu — reč dáva čiary, obrysy, fahy;
báj dáva svetlo a tóne, barvy, čili malbu
jedného a tohože obrazu. Nasledovne pri
poznávaní celku nemožno deliť jedno od dru-
hého, lež načim do povahy a úvahy brať
jedno i druhé spolu.

Naša reč, sama v sebe, je výtvorom filo-
sofie našim predkom vlastnej; je dielom
jejich ducha; je sám duch, zjavený vo svo-
jom diele; — *báj* je myslením, je barvistou
dumou tohože ducha, a práve preto pri bá-
daní mythologie nedovoľno deliť od seba reč
a vec, čili jazykozpyt od bájeslovia; meno-
vite ale Slovenská mythologia s etymologiou,

a etymologia s mythologiou — pre mimo-
riadnu zachovalosť jednej i druhej — ne-
dielne a nerozlúčene spolu považované byť
musejů, lebo jedna druhů vysvetľujú a do-
plňujú, lebo jedna i druhá sú rovnak a sú-
časným výtvorom ducha našich pra- a pred-
pradedov.

Úsčep 3.

Budúcnosť mluvovedy.

Istý duchaplný satyrik síce povedal, že
filologia je veda, v ktorej samohlásky *nič*,
a spoluhlásky len *veľmi málo* znamenajú¹⁾,
a istotne úplnú pravdu mal ohľadom tých
filologov, ktorí túto vedu — práve tak ako
na pr. alleopathi homöopathiu — považujú
len za puhú hračku, alebo svoju vlastniu
reč držanú mať chcejú za prazdroj, matku
a jadro všetkých reči; — no nie tak má
sa vec pri opravdivých a svedomitých za-
svätencoch tejto vedy, ktorých riadia a vedú
nepremenné pravidlá ohybov a rozvoju reči
a nie strannícke chůtky národného sebeckva.

Takýmto jazyko-zpytcom je reč naj-
starším a najspolahlivejším archívom života
a vzdelanosti drevnych národov a je prvot-
ným základom i z nej a spolu s ňou roz-
vinuvšieho sa bájeslovia.

O pár sto rokov, keď nielen srovnáva-
júce mluvnice, ale i srovnávajúce skladby —
hlavní to zdroj jak poznania organickej
ústrojby a sústavy reči, tak i histórie rečo-
vého processu, rozvoju a pokroku — dô-
myselnými a nestrannými jazyko-zpytami
bezpečne fixované budú: mluvoveda podo-
bať sa bude zemovede ducha, práve tak ma-
júca vrstvy svojho rozvoju, ako jich táto má
vo svojich 10 útvaroch; — ba verím, že
z výsledkov týchto bádání bude možno
potom už bezpečne určiť i mnohé momenty
rozvoju a osudov početných pranárodov sveta,
ktoré momenty teraz ešte zčiasťky hlboká
tma pokrýva, zčiasťky strannícke domnenky
dajednych vedomecov v mylný smer upravily.

Úsčep 4.

Hvalská čelad.

Dosiaľ povšechne zato malo sa, že ko-
lískou človečenstva, menovite ale Semitických

¹⁾ Voltaire.

a tak zvaných Indo-Europejských národov, je India. A toto je ovšem veľmi možné. No ešte vierepodobnejším zdá sa mi byť to, že dajeda čelaď z potomstva prvých ľudí, v najdrievnejšom praveku opustiac údolie horného Indu a pramene riek Ravy a Gury, cez Kabur posuvla sa na severozápad a po mnohých storočiach došla k západným svahom pohoria Mustag a Belurtag, — tak, že kolískou Semítov, Árov a Indo-Evropanov vlastne považovaný byť môže priestor medzi Chvalínskym morom a Indukušom. Tuná — behom asnaď mnohých a premnohých tisícročí — rozplemenila sa táto čelaď, ktorú ja *Hvalskou* nazývam, vo veľiký národ, jenž potom, pre nedostatok výživy a menovite pre skot potrebnej paše, z času na čas vysielal svoje roje v rôzne strany sveta, ktorýchžto rojov asnaď teprv pozdnie paroje prijaly tie mená, pod nimižto patričné národy prvá historická doba nachodí.

Tak zo pňa tejto Hvalskej čeladi tiahli Árovia do Hindostanu a podmanili si tamejších drievnych obyvateľov, možno že bojom vnukmi proti vlastným pradedom vedeným; Iráni tiahli do Persie; Aramäi do malej Azie, Sýrie, Arábie, Aethiope; Pelasgovia južným pobrežím Čierneho mora do Gräcka a Itálie; Kelti, Germani a Slaviani severnou stranou Čierneho mora do západnej, strednej a severnej Evropy.

Že spomenuté národy nerajily sa z Indie, lež z vyšeoznačeného priestoru pri Chvalínskom mori, ba dajedni pozdejšie, asnaď práve už až z Arménskej vysočiny, a tak že i potomní Indovia neboli pňom, ale iba vetvou pripomenutej medzi Chvalínskym morom a Indukušom valne rozplemenivšej sa čelade, za to svedčia nielen stopy, ktoré zrejmo dokazujú prístahovalosť Árskeho plemena do Indie, ale i drievne jeho pochopy o *svete* vôbec, menovite pak o *mori*, úplne zodpovedajúce tým pochopom, ktoré o týchto predmetoch majú Semitické a Indo-Europejské národy, a ktoré si tieto *spoločne*, jedine na pobreží Chvalínského mora utvorit mohli, čo členovia Hvalskej čelade.

Hvalskou čeladou nazývam spoločný pránárod Semítov, Árov a Indo-Evropanov preto,

že pamiatku tohto mena prechovávať zdajú sa v sebe i názvy národov: *Chaldei*, *Kelti*, *Gaeli*, *Helleni*, *Gael* čili *Gaer-mani*¹⁾, *Scévi* (Hvévi), *Scávi*, *Slávi*, *Chalibovia* a t. ď.; ba vierepodobne táže Hvalská čelaď dala meno i samému *Chvalínskému moru*²⁾.

Úšcep 5.

Rôznosť a jednota reči.

Dávne a dlhé sú hádky o tom, zdáliž všetky reči sveta povstaly z jednej prareči, alebo nie. Možné je jedno i druhé.

Za viacej prarečí, a tak i za viacej Adamov a Év, hovorí veľiká *rozličnosť jazykov*, jak čo do koreňov tak i čo do organizmu reči. Pri koreňoch je vraj nápadné, že človek, ktorý predsa i v tej najdrievnejšej dobe, vždy a všade, mal tú istú *fyziologicalkú ústrojenosť orgánov mlvy*, tak nadmier rôzne slová utvoril k označovaniu tých istých predmetov sveta a ľudského života; pri ďalšej ústrojenosti jazyka ale je vraj nápadné, že človek, ktorý všade obdarený bol tými istými Božími darmi ducha a jeho sdokonalovania sa, ktorý všade fyziologicky tým istým *zrakom* hľadel na svet, na krásy jutra a večera a tým istým *sluchom* načúval šumotu vln, spevu vtáctva, hvizdu víchrov a romoneniu hromov: predsa tak nadmier rôzne organismy jazykov utvoril a ustálil.

Za jednu prareč, a tak — čo je dľa mojej mienky o vela vierepodobnejšie — i za jednoho Adama a Evu, čo prarodičov veskeřého človečenstva, hovorí nesmierne rozdielny *klimatický* vliv na prirodzenosť človeka, a tak i na všetky, s touto prirodzenosťou úzko súvisiace výtvyry jeho ducha; hovorí ďalej istý, ač často nadmier ťažko pozorovateľny

¹⁾ Hláska *h* veľmi často mení sa na *r*; na pr. *hrdlo* a *hrtaň* miesto spravnejšieho *hlldo* a *hltaň* (Hals, collum) od *hltať*.

²⁾ Úplne mylný je ten náhľad, akoby veľikánske Chvalínské jazero toto svoje meno dostalo bolo od malej vetvičky Uralských Čudov, ktorí na jeho pobreží u vtoku Volohy v IX. a X. storočí bývali a sa vraj *Chvalisami* nazývali. Vec sa má naopak; Chvalisami menovali sa, ponevác bývali pri Chvalínskom mori.

*styk v koreňoch*¹⁾) alebo v ústrojnosti jazyka (tak na pr. reč Baskov vo Španielsku, čo do ústrojnosti, veľmi podobá sa Amerikánskym rečiam); a hovorí konečne *nesmierná starobylosť* ľudského plemena, ktorej vraj hlavne pripísať nutno terajšiu veľikú rôznosť rečí.

Ohľadom tohto posledne uvedeného dôvodu pripomenem, že pri stavbe plynárne v New-Orleanse, vo štvrtej vrstve, našli človečiu lebku, jejžto vek znalci na 57.600 rokov ustanovili. A ešte ani táto lebka nepatrí do rozhodne diluviálnej doby, lež do vekov o vela pozdejších. Z utonulých ale u brehu Misisipi lesov výtečný znalec dr. Dowler súdi, že ponevác na nektorých miestach odkryto bolo jedenásť vrstiev lesných parezov na sebe ležiacich, ktoré desatero zahynutí a obnovení lesnej vegetácie naznačujú, a ponevác Cypriše v týchto vrstvách sa nachodiace majú 10 stóp v priemeru a 5700—6000 letných kruhov, vek každej vrstvy vraj obnášať musí najmenej 14.000 rokov, a tak vek jedenásť vrstiev: 158.400 rokov!

A kto vie, koľko sto a stotisícami rokov predtým človek už jestvoval, žil a duševne rozvíňoval sa; lebo veď len nedávno v uholných doloch u Wetzinkonu vo Švajcarsku, v Curyšskom kantone, ktoré doly obsahujú takzvané kostkové uhlie, najstaršiu to formáciu kamenného uhlia, našli vraj najstaršie priamé svedectvo o existencii ľudského pokolenia. Je to jakési pletivo, z prerezaných borových triesok, ktoré sú obalené do kôry z listnatého stromu. Wetzinkonské uhlie patrí do periódy medzi oboma ladovcami v Európe. Je teda týmto nálezom podaný dôkaz, že už vtedy existoval človek. (Viď naše „Nár. Noviny“ 1875 č. 38).

¹⁾ Čo je ale pri pravidlách *flexie* reči len celky prirodzené; na pr., keď už spomenuté boly mená Adama a Evy, či nezdalo by sa to smiešnym byť nejednomu slavnému filologovi, keby mu človek povedal, že Adam, Zevs, Deus, Odin, diaľ, Athéne a t. d. sú jedného koreňa slová; alebo podobne Eva, Venus, venec, Weib a t. d. že z jedného koreňa pošly? A predsa by sa tomu tuším i ten najslavnejší filolog darmo usmieval.

Behom toľkýchto časov, a pod tak rôznymi vlivami podnebí, aké má naša zem, ovšem nielen možná, ale tuším že i vierepodobná je i terajšia rôznosť jazykov z jednej, pred nescíslne mnoho sto a stotisícami rokov jestvovavšej *prareči* človeka.

Úsčep 6.

Rečová prednosť.

Druhou, podobne dávnou a dlhou, ba často i dosť ostro vedenou hádkou je: spor vedomcov o rečovú prednosť jedného národa pred druhým. Jedni totižto tvrdia, že matkou všetkých Indo-Europejských rečí je reč sanskritská, druhí že gráčtina; jedni zas dokazujú, že latina povstala z gráčtiny, iní, že germančina z keltčiny a t. d. No i toto je tiež dosť jalová hádka.

Dľa môjho náhľadu je sanskrita práve tak ako ktorákoľvek iná, a síce jak Indo-Europejská tak Semitická reč, *nie matkou* týchto ostatných jazykov, — ale jestli ten výraz vôbec obstojí — len *dcérou*, ako všetky ostatnie sú dcérami abo vnučkami a pravnučkami jednej, nám teraz už neznámej, časom avšak vedeckými bádaniami asnaď viac menej fixovať sa dajúcej *prareči*, ktorú som z vyšeudaných príčin Hvalskou pomenoval. Lebo národ, ktorý sanskritou hovoril, vierepodobne práve tak pristahoval sa do svojich sídlovísk od Chvalinského mora, ako aj iné národy tohože hniezdiska do svojich nových vlastí, a jeho amalgamizovanie sa s autochtonmi zaujatých krajín, práve tak neostalo bez vlivu na rozvoj jazyka, ako neostalo bez vlivu ani pri reči Assyanov, Gräkov, Rímanov a j.

Otázka je tu len tá, kde takéhoto vlivu pomerne najmenej bolo; nasledovne nemôže sa tu jednať o *pôvodnosť* tej lebo inej reči, lež iba o pomerne väčšej abo menšej *zachovalosti* tejto *všetkým* dcéram Hvalskej *prareči jednako spoločnej pôvodnosti*; či: ktorá dcéra Hvalskej *prareči* najlepšie zachovala týt a ducha svojej, nám teraz už neznámej *prareči*?

Úsčep 7.

Rečové požíčky.

Z povedaného teraz už samo sebou vysvitá, že mýlne súdi, kto tvrdí, že si tento

lebo onen *koreň* slova Nemci od Gräkov, Slávi od Indov, Rímani od Keltov a t. d. požičali a prisvojili; lebo isté je, že také korene slov, ktoré sú 3—4 dcéram Hvalskej prareči spoločnými, nie sú požičaným a od cudzeným, ale spravodlivo sdedeným vlastníctvom každej jednotlivej dcérorечи, na pr. vinum, Wein, víno; sedere, sitzen, sedet; stare, stehen, stáť a t. d.

Ovšem ale môžu byť

1. na základe koreňov, dajednymi dcérami Hvalskej prareči, od autochtonov požičaných osnované slová, ktoré ale izolovane stojac vo spolku Hvalských dcérorечи, istotne kriklavo prezradzujú svoju nepatričnosť do sústavy koreňov týchže jazykov. Početnejšie príklady osvojovania si autochtonských koreňov naist možno v semitických rečach, ba tu i tu i v keltčine a latinčine. — A

2. môžu byť, krom toho, susedským spôsobom požičané i dajedny, na základe spoločných koreňov, tou abo inou dcérorечou utvorené slová, podľa toho, ktoré plemeno Hvalskej čelade *skoršie* prišlo ku známosti týmto novým slovom označeného predmetu. Na pr. koreň *py* bol spoločným od Hvalskej matky sdedeným koreňom Germanov i Slavénov; z neho pošle *spieß* avšak utvorené je dla nemeckého Speise; — alebo naopak, koreň *tri* (svetlo) bol tiež takýmto spoločným koreňom (odtiaľ *Thor* a *Túr*, boh slnca), z nehož pošlo naše *turvlíetat* čili *trblietat* (vlitern), Latinské *s-terla* (stella), Nemecké *s-trahl*, *s-tern* a j. a predsa z neho Slavénmi utvorený výraz *s-trieblo* (teraz *sriebro*) od nás požičali si Nemci vo slove *Silber*, bezpochyby preto, že Nemci striebro poznať naučili sa od Slavénov; — podobne z koreňa *ky* (kuť, kovať) povstali *kov*, *cuprum*, *Kupfer* a t. d.

Pozoruhodný je ešte i ten zjav pri hľadani toho lebo onoho koreňa u *všetkych* dcier Hvalskej prareči, že málo jest príkladov toho, žeby sa hľadaný koreň skutočne takmer u všetkyh dcérorечи nenašiel, trebárs i nie voždy v prísne lexikálnom význame slova, ale istotne aspoň v jemu príbuznom. Tak na pr. iné je *slépýj* a iné *schlafen* a koreň to predsa jeden; iné je Sloven-

ské *níaña* (drievné *onia* = mať, *nian* = otec), iné Latinské *anus* a *ancilla* (ancilla) a iné Nemecké *Ahn-frau*: a koreň to predsa ten istý. Podobný pomer pozorovať možno vo slovách *Vit* a *piter* (pater); *liegen* a *lectum*; *bitten* a *pýtat*; *fragen* a *prosiť*; *dormire*, *driemat* a *träumen* a j. (Naše *snívat* pochodí od *mnet*, *domnievat* sa, *so-mnievat*; nasledovne *sen* je zkrátené zo slova *so-mnenie*, *somn*, *semm*. Naproti tomu, čo zdá sa byť *mnením*, ale nieje mnenie, lež je skutočný v mysli utkvetý obraz dačoho, to sluje *pamnetou* čili *pamätou*.)

Úščep 8.

Rozdelenie reči.

Kolko tolko vedecky dosiaľ preskúmané reči ľudského plemena, rozpadajú sa dla jích rozvoju na tri triedy: na *koreňové* čili jednoslabičné, na *agglutinujúce* a na *flektujúce*. Každá reč z počiatka bola len koreňová, časom pak rozvinula sa v agglutinujúcu alebo i vo flektujúcu.

1. *Koreňové reči* sú: Kytajská, Anamitská, Kambozská, Siamesská, Monomanská, Bir-manská atď., v nichžto, keď prednášajú sa živým slovom, často len skrze prízvuk rozoznať možno patričný smysel slova, ktorý v písme vyráza sa pridávaním istých, k porozumeniu ešte potrebných koreňov. Tak na pr. *ta* značí v Kytajčine: veľký, veľkým byť, velatíť sa, veľkosť a veľmi; to jednoduché *ta* napíše sa písmenou, ktorá asi jako naše *A* vyzereá, ale k označeniu patričného pochopu o veľkosti, potrebné je ku písmene *A* dodať ešte aj iné korene, z nichžto každý dá iný výraz i smysel tomuže pôvodniemu *ta*. V Anamitskej reči hlavný úkon má prízvuk; na pr. *ba* *bâ* *bâ* *bâ* znamená: tri panie (daly) zaucho miláčkovi vladára.

2. *Agglutinujúce* čili prílepovacie reči ku koreňom predkladajú a prílepujú, ba často i do nich vsúvajú isté partikuly, nimiž vyrážajú sa rozličné pochopy toho istého koreňa. Takéto reči sú: Tatarská, Mongolská, Finnská, Maďarská, Turecká, Iberská, Čer-kesská atď. Na pr. v maďarčine *szár*: znamená cievu, *szarv* roh, *szarvas* jeleňa; *far* značí zadok, *fark* chvost, *farkas* vlka. Po

turecky milovať *sev*, milujúci *sev-er*; z toho spraví si turčina konjugáciu takto: milujúci ja t. j. ja milujem, milujúci ty t. j. ty milujes atď., milujúci oni: *sev-er-ler*. Ostatne je maďarčina, dľa môjho náhľadu, tiež dcérou Hvalskej prareči, ktorá ale svoju mať už opustila, keď i Hvalská prareč ešte len agglutinujúcou rečou bola; len že maďarčina nerozvinula sa — po svojom odtrhnutí od Hvalskej čelade — v reč flektujúcu, ale v agglutinácii zakrnela. Čelad, ktorá touto rečou hovorila, iste nepohybovala sa od rieky Oxusa k juhu, lež prejdúc cez Oxus, k severu tiahla, kde potom asnaď i klimatické pomery prispely k zakrnutiu rečí, z tejto čelade pošlých Čudských plemien. Možno, že podobne bude sa vec mať i s ostatnými agglutinujúcimi rečami.

3. *Flektujúce reči* sú, ktoré koreň slova, až na jeho posledný prvok, tak rôzne pozohybujú, žeby človek teraz už — po mnohých tisíročiach tohto ohybovacieho processu — často i pochyboval, že tak rozličného smyslu slová z jedného a toho istého koreňa poist mohly; na pr. *myť, more, most, mokrý, mydlo, malidus, mundus, mos* (mrav, čistota) atď., alebo *viť, voj, vence, závoj, spojil, spievať, Vajan, vojna, víťaz, viať, vev, vek, svák*, (sú-vek), *vlietať* (volare, vliegen; u nás napredku zahynulo **v**) *vlna, vector* atď.

Flektujúce reči sú, Semitické a tak zvané Indo-Evropské, ktoré tuná Hvalskými menovať budem.

Poznamenat ešte musím, že dľa úsudku mnohých vedomcov, ako vôbec všetko hyne na svete, čo je času podrobené, tak derie sa vraj i reč, menovite, keď ona alebo naskrze žiadnej literatúry nemá, abo keď jej literatúra nevíma si správneho, od plebejného vyslovovania neodvislého spôsobu písania. I flektujúce reči podrobené sú vraj tomuto osudu, jehožto pôsobenie v Evrópe dosiaľ vraj najväčšmej na angličtine poznať, ponevác ju literatúra len vtedy ustálila, keď boly na nej už patrné znaky časovej ošumelosti. Ba čo viac, jesú jazykozpytci, ktorí domnievajú sa, že processom zodratia sa, i na najvyššom stupni rozvoju stojacie flektujúce reči, klesnúť môžu do primitívneho rozvojového stavu;

tak vraj vierepodobne kytajčina, ktorá je teraz už len koreňovou rečou, pred mnoho stotisícami rokov bola vraj flektujúcou rečou; ponevác ale vraj iste za *dlhé veky* nemala písma, *zodratím sa* klesla opäť na prvý stupeň rečového rozvoju, t. j. z flektujúcej reči, zodratím, stala sa vraj nemotornou koreňovou rečou.

Luďom, ktorí neveria v prenesmiernú starobylosť ľudského plemena, zdať sa bude táto hypotéza vedomcov ovšem nadmier vierepodobnou; a predsa je ona možnou! —

No akokolvek je, nech si to každý, kto svoju reč miluje a v nej píše, za popredniu národnú povinnosť pokladá, spravne a etymologickým pravidlám primerane písať, aby — nenasledajúc i v písme plebejný spôsob vyslovovania — neprispieval ku draniu sa najsvätejšieho pokladu národa t. j. reči.

O Hvalskej prareči.

Úštep 9.

Korene Hvalskej reči.

Korene každej reči vôbec siahajú do hmlistej doby drevného praveku, a v jejich jakovosti, prirodzenosti a rozvoji zobrazuje sa duch a pôvodnia osobnosť pranároda; nasledovne — jako E. Vocel povedal — reč národa je niť Ariadny, po nejžto v predhistorickom labyrinte domakať sa možno vážnych výsledkov, akých ináč nelžá dosiahnuť. Rozvíjanie sa jazyka v jedno splyva s rozvojom vzdelanosti samého národa; nasledovne zpytovanie reči, vede nielen k vedomosti o pokrokoch, aké rôzne plemená učinily boly na dráhe vzdelanosti, ale vede ono i k vedomosti o tých predmetoch, ktorýchžto známost národy zo spoločnej pravlasti priniesly boly do svojich pozdejších sidlovísk.

Všetko toto stojí aj o prareči Hvalov, čelade to za drevného praveku, dľa môjho presvedčenia, sídlivšej na južnom pobreží Chvalinského mora. A keď sobereme početné slová, ktoré sú i dnes ešte bežnými aspoň len u 3—4, často ale aj u 6—9 dcier a vnúčiek Hvalskej prareči, máme bohatú látku k sostaveniu Hvalských koreňov, z nichžto tieto slová povstať musely: aké sú na pr.

ot (diminutiv otec), víť, (pit-er, pater, Vater), (s-tver, Tier, fera), videt, sedet, stát, piť, jest, mať, syn, dcéra, sestra, oko, ucho, nos, brada, miešať, sať, viezť, stonať, skala, mlieko, mäd, deň, noc, slnce, mesiac, vetor, sňah, voda, pášť, skot, luh, zrno, konope a sto iných.

Viliam Pauliny-Tóth.

FEUILLETON.

Päť v jednom struku.

Prostonárodnia povest od J. Ch. Andersena.

Päť hraškov bolo v jednom struku. Všetci boli zelení, i struk bol zelený, a preto nazdávali sa hraškovia, že celý svet je zelený — a boli spokojní!

Struk dorastal, i hrášky rástli, i rozložili sa dľa okolností v ňom, zasadli pekne rúce do radu jedon vedľa druhého.

Slnko svietilo z vonku a zohrievalo struk, dážd ho umýval od prachu, že bol priezračný, a bolo v ňom milo a krásne prebývať, ponevác mal svetlo vo dne a tmu v noci, jako byť má, a hraškovia, ktorí tu tak pekne sedeli, boli zo dňa na deň väčšími, ale i zamyslenejšími, lebo nemali inakšej roboty.

„Či musíme tu naveky ostáť?“ hovoril jedon z nich. „Len keby sme tým ustavičným sedením neztvrkli! Mne sa zdá, že je vonku celkom inakšie; mám o tom jakési tušenie.“

A niekoľko týždňov minulo; hraškovia ožltli.

„Celý svet je žltý!“ hovorili a dľa svojho rozumu mali pravdu.

Zrazu zacítili zatrasenie struku; tento bol odtrhnutý, prišiel do ľudských rúk a zosúchol sa do vrecúška v kabanke, a sice spoločne s inými plnými strukmi!

„Teraz sa dvere skorej otvorila!“ hovorili a na to práve čakali.

„Rád bych znal, ktorý z nás najďalej to privedie!“ hovoril najväčší z nich. „Ano, teraz sa to už čo najskôr ukáže.“

„Stane sa, čo sa má stať,“ riekol najmenší.

Lup!... a struk pukol a všetkých päť hraškov vykúlalo sa na Božie svetlo. Tu ležali teraz v rúčke dieťaťa: malý chlapček držal jich na dlani a hovoril, že sa dobre hodia do jeho drevenej flintičky a hneď položil jedon do nej a vystrelil.

„Teraz letím do širokého sveta! Chyťte ma, keď môžete!“ volal prvý vystrelený hrašok a už ho nebolo vídať.

„Ja,“ hovoril druhý, „ja poletím rovno do slnka, tam to bude iste krásnejšie vyzerať, lež vo struku, to bude miestočko pre mňa!“

A už ho tu nebolo.

„My sa podložíme a pôjdeme kamkoľvek,“ hovorili oba najbližší, „a preca budeme sa kotúlať ku predu!“

A kotúlali sa po dlážke, kým dostali sa do flintičky, ale prišli ta preca.

„My to najďalej privedieme!“

„Stane sa, čo sa má stať!“ hovoril posledný, keď vyletel z flintičky, i letel až hore na zrub pod oknom malej komôrky; tam padol do škáry, ktorá bola mochom a mäkkou zemou vystlaná; a moch ho objal — a tu ležal teraz hrašok, pravda že v zajatí, ale nie zapomenutý od svojho Tvorcu.

„Stane sa, čo má byť!“ myslel hrašok.

V komôrke bývala chudobná ženička, a tá vo dne odchádzala, aby kachle vymazúvala a čistila, drevo na malé polienka štiepala a inú ťažkú prácu konala, lebo bola mocná a usilovná; preto ale bola preca chudobná. A doma v komôrke ležala jej jediná dcérka, ktorá už celý rok bola chorá a zdalo sa, že nemôže ani ožiť, ani umreť.

„Pôjde za svojim bračokom,“ hovorila jej matička. „Mala som dve dietky a bolo mi ťažko o obe sa starať. Pán Boh rozdelil sa so mnou a jedno vzal k sebe. Teraz bych si rada jedno odchovala, veď ho mám veľmi rada; ale On snáď chce mať obe a vezne mi i to druhé.“

Nemocné dievčatko nezomrelo; trpezlivo a tisko ležalo cez celý deň, kým matka von z domu pracovala.

Prišlo jaro, a časně ráno, keď matička chcela ísť po práci, svietilo slniečko tak rozkošne do okienka a upieralo svoje lúče až na podlahu, a choré dievčatko pozeralo na nížunké okienko.

„Čo je to tam to zelené, čo cez okienko sem nakuká, vetierkom sa pohybuje?“

A matička pristúpila k oknu a otvorila ho trochu.

„Ach,“ hovorila, „to je útlý hrašok, ktorý sa tu vykloval a zelené lístočky vypučil. Jako ale sa dostal do tejto škáry? To je malá zahradôčka, a tou sa môžeš potešiť!“

A postielka chorého dievčatka bola bližšie k oknu pristavená, aby rastúci hrašok mohlo vidieť. A matka išla po svojej práci.

„Mamušenka, ja budem zase zdravá!“ hovorilo večer malé dievčatko. „Slniečko dnes k nám tak krásne a teplo svietilo, a malý hrašok tak utešene raste, a tak i ja zase budem rásť a stanem, abych na Božie slniečko mohla vyjsť.“

„Keď Pán Boh dá!“ vzdychala matka, ale neverila tomu, že sa tak stane. I podoprela drievkom vyrastajúcu rastlinu, ktorá v dievčatku tieto myšlienky bola vzbudila, pripevnila nitku hore na okne, aby hrašok na nečom mohol sa zadržať, by ho veter nezlomil; a keď to všetko urobila, vidieť bolo, jako sa hrašok čo deň zmáha.

„Skutočne, hrašok bude kvitnúť!“ hovorila matka jedného rána, a teraz prebudila sa i v nej nádej, ano viera, že jej bolavá dcéruška zase sa uzdraví. I badala, že v poslednom čase milé jej dieťa lepšie vyzerá, že je o mnoho silnejšie, čulejšie, ano že od niekoľko dní samo z rána na lôžku si sadá, a jasnejším očkom pozerá na svoju zahradôčku, v ktorej rástol jediný hrašok. O týždeň vydržalo choré dievča už celú hodinu mimo lôžka, a celé natešené sedelo na teplom slniečku. Okno bolo otvorené a pred nim vonku stála v plnom kvete bielo-červená hrachová kvetinka. Dievča zohlo sa k nej a nežne polúbilo útle lístočky. Tento deň bol dievčatku i matičke opravdivým sviatočným dňom.

„Milostivý Boh zasadil ten kvietok a dal ho tebe vyrásť, požehnané dieťa moje, ale i mne k novej nádeji a radosti!“ hovorila natešená matka a usmiala sa na kvietočok, jakoby bol dobrým anjelom z neba poslaným.

Ale čo sa stalo z ostatných štyr hraškov, čo boli v tom struku?

Ten, ktorý letel do ďalekého sveta, ten čo volal: „Chyťte ma, keď môžete!“ padol do žliabku pod strechou a dostal sa do žalúdka holubovho. Dvaja druhí leňosi neprivedli to ďalej, i tých holubi zjedli, a tak boli preca nekomu osozní. Štvrtý, čo chcel rovno do slnka letieť — ten padol pod odkvap, a tam ležal v hnijúcej vode niekoľko týždňov, kým hodne nenapúchol.

„Teraz budem hodne tučný!“ hovoril sám sebe hrašok; „potom sa rozpučím, a ďalej, myslím, neprivedol to ešte žiadon z mojich bratov. Ja som najznamenitejší z päť hraškov v jednom struku.“

Ale dievčatko z podstrechovej komôrky vyšlo s matičkou ku svätému obrazu, vzdávalo dieky Pánovi za dobrý hrašok, lebo veď ružový kvet zdravoty leskol sa opäť na okrúhlej tváričke.

Preložil *Sytniansky*.

Ludevít Štúr.

(Vyobrazenie na strane 1.)

Na záhlaví čísla tohto podávame podobizňu muža, ktorý z mnohých tisícov povolaný bol, aby pre večné časy žil v srdci národa bohate obdarený večnými vavrínami. Oj, veď od osudných tisíc rokov, čo národ náš robotuje jakoby cudzinec vo svojej pravekej nekdý slávnej vlasti, veľmi skrovný počet zaznačil nám neprajný dejepis na dasky svoje mužov velikánov, — a k tým málo vyvoleným patrí náš nezapomenutelný — Ludevít Štúr!

A kto by počujúc meno to nezachvel sa úctou a súcitom, kto by si nepripomnel všetky tie útrapy, ktoré musel zakúsiť?! „My chytili sme sa do služby ducha a preto preísť musíme cestu života trnistú,“ bolo heslou zriedkavého, najnadanejšieho, najneobrozenejšieho tohto muža a bojovníka kultúry a slovenského života. A pamiatka jeho čo muža rovnako nadaného a činného, jednako poctivého a prenasledovaného, pamiatka tak

slavná nikdy nezahyne, jestli nechce národ, za ktorý bojoval, samovolne položiť sa do hrobu. Veď on bol Prometheom našim, ktorý bez strachu zasiahnuť v kolo osudu nový nám vybojovať snažil sa život, i bol on bojovníkom za pravdu a právo a mučenníkom svojich veľkých snáh. Čo meteor zablyskla sa činnosť jeho na obzore nášeho národného života, no nezhasol plameň jeho myšlienok s telesnou schránkou. Zavčasu umrel on svojmu národu a jeho budúcnosti, privčias vyrvala ho nemilosrdná Morena z horúceho náručia nesčíslných priateľov slovanských. Štúr bol nám to, čo Horvatom L. Gaj, čo Srbom Vuk Štefanović Karadžić, čo Čechom Dobrovský a Havlíček, čo Irčanom O'Connell. A národ náš nosí ho v srdci srdca svojho a kráča i kráčať bude cestou, ktorú mu ukázal veľký genius Ludevít, kým nedostane sa na úsluie kultúry a svobody národnej.

Homér.

(Vyobrazenie na strane 17.)

Komu by neznáme byly čarokrásne hr-dinské spevy „Ilias“ a „Odyssea“? A kto složil spevy tie, ktoré z hmlistých dob praveku hellenského zachovaly sa až na naše časy? Homéros. A kto bol Homéros? Do nedávna ešte básnik, o ktorého sa hádalo najprv sedem, neskôr dvanásť greckých miest, chcujúc ho mať svojim rodákom. Dnes dokázaná je v slepom pevcovi osoba hromadná. Nesmrtné básne tieto nepatria jednému pevcovi; sú ony majetkom celého hellenského národa. Piesne Homérove spieval celý národ seba, piesne tie sú plody prstonárodného básnictva, ktoré len v II. storočí pred K. P. na rozkaz athenského vladára Peisistrata od štýr znalcov byly sobrané, usporiadané. Stalo sa s nimi to isté, čo uro-

bil slavný Vuk Štefanović Karadžić s junáckymi spevy srbskými, oslavujúcimi veľké skutky bohatierov, jako bol na pr. kráľovič Marko, car Lazar atď. Pieseň zachovala sa, pevcem je celý národ, najvernejší prechovávatelia jej sú slepci (sljepac) — Homérovia.

Hellenská myseľ túžila po vtelení sa všetkých prstonárodných básnikov v jednoho veleducha — tak povstal Homér.

Dľa bájeslovía bol Homér slepý starec, ktorý stratil zrak, keď uzrel od Hefaista zhotovený štít bohatierskeho Achillea. Táto slepota je podobenstvom. Epický (vypravujúci) básnik musí, keď má byť dielo jeho dokonalé, zabudnúť na seba i čo okolo neho sa deje, a výhradne, slepe sledovať dej, ktorý má ospievať.

Tisíce rokov sa pominú a vznešenosť poesie i prísna objektívnosť spevov Homérových bude vždy vo vážnosti! „Kedy že i nám zrodí sa takýto Homér?“ pýtaš sa snad i ty brat slovenský?

„Počuješ? spieva slovenské pole,
Spievanky zrodia Homérov;
Len lúbosť útlu spievajú hole,
No, budú i bohatierov!“ (Sládkovič.)

JONÁŠ ZÁBORSKÝ,

slovný dramatický poet slovenský,

zomrel dňa 23. januára v 64. roku veku svojho v Zubčanoch.

**Pokoj prachu jeho a večná sláva i vďačná
mu pamäť v národe!**

Drobnosti.

Morena. Dňa 28. jan. usnul v Pánu Vendelín Bruck, správca pozemknižného úradu v Dol. Kubíne, rodolub to neunavý a príkladne obetovavý. — Toho istého dňa o 3/4 11. v noci zomrel chýrny štátnik uhorský Fr. Deák. Pokoj prachu jejich!!

Visiace zahrady v Babylone počítované boly k sedmoro divom praveku. R. 1863 našiel J. Oppert jich stopy v Tel Amran Ibu Ali zdvíhajúce sa v mohutných terassách s tmavými jaskyňami, vodopádmi, skalami, trávniky, stromy a kvetinami, tvorily takrečeno malebné pohorie na nízkom brehu Euphratu, ba Diodor rozpráva, že boly preto založené, aby boly jakosi obrazom a napodobnením perských hôr, ktoré bývaly stupňovitými zahradami okrášlené. Nebukadnezarova manželka Amyitis prinútila vraj, túžiac po lúčnatých horách svojej otčiny, manželka svojho, by vystavil divokrásne tie sady.

Drastická kritika. K Rossinimu prišiel raz mladík a zaspievajúc mu na zkušku niekoľko piesní, žiadal majstra o radu, jakému oboru by sa s takým hlasom venovať mal. „Staňte sa vyvolávačom pri licitaciach!“ odpovedal mu Rossini. — Ku Göthe-ovi prišiel nádejny syn Mús, ktorý mu podal rukopisy svojich básni s prosbou o láskavé posúdenie. Göthe prijal rukopisy a medzi čítaním znižoval často svoju domácu čiapočku a uklaňal hlavu. Mladý veršovec opýtal sa ho, prečo to robí. „Mám v obyčaji starých dobrých známych,“ odpovedal Göthe prívétive.

Most z Francie do Anglie. Zamýšľaná stavba jasku podmorského z Francie do Anglie neprekáža anglickým a francúzskym merníkom myslieť na zriadenie veľkého mostu ponad more, ktorý by spojoval Angliu a Franciu. Prvé návrhy k plánom veľkého tohto mostu sú už hotové.

Dva náhlady o ženách. La Roche-foucauld hovorí: „Peklo ženy je staroba.“ Naproti tomu hovorí Holmes: „Dobrá, verná žena je podobná husliam kremónkám; staroba zvyšuje jich cenu a robí jich zvuk sladším.“

Ukrutník Caligula, cisár rímský, dal sa pri jednej hostine do hlasitého smiechu. Radcovia pýtali sa ho, prečo by sa smial? „Netreba len pokynúť a hlavy vaše padnú z krku,“ odpovedal. Radcom nebolo do smiechu.

Premiou českej Umeleckej besedy pre r. 1876, ktorú sme i my po tieto dni dostali, je skvostné vydanie staro-československých milostných piesní: „Zbyhoň, Zezhulice, Skrivánek, Opuščená,“ ilustrovaných zvečnelým genialnym Mánesom.

Kráľovský pohrab. Keď umre kráľ v Unyoro (vo vniutornej Afrike), rozpráva šir Samuel Baker, kladie sa mrtvola jeho na veľký rošt z čerstvého dreva a vysušuje sa nad slabým ohňom na dokonalú mumiu. Túto odenú v oružie (brnenie) z kóry stromovej, ukladajú v dome zvlášte k tomu cieľu vysta-

venom. Tu drží sa mrtvola nepochovaná tak dlho, kým sa nedokončí boj o trón medzi synmi kráľovými, ktorý trvá častoráz za niekoľko rokov. Víťaz smie mrtvolu pochovať. K účelu tomu vykopá sa ohromná jama, do ktorej sa niekoľko sto ľudí vmestiť môže, a obloží sa vniutri čerstvou kórou. Na dne jamy posadajú si ženy kráľove, ktoré držia mrtvolu jeho na kolenách. V noci predtým obklopí telesná stráž kniežata niekoľko domov lebo dediny a pochyťá ráno každého bez rozdielu veku a pohlavia, kto z domu vychádza. Palicami poprerážajú jim nohy a ruky a hádžu jich jako snopy na mrtvolu kráľovu a ženy ho držiace do jamy, pri čom zvuky bubnov, trúb a píšťal a krik rozčulého ľudu, bedákanie ubohých obetí prehlušuje. Keď jich je už dost do jamy nahádzano, sypajú na nich hlinu, ľud ju pevne ušliape a nad hrobom kráľovým nakopí sa vysoký umelý vršok. Zdá sa, že v dobe najnovejšej barbarský tento obyčaj trochu sa umenšuje; pri smrti kráľa Kamrasia nebol totiž hárem jeho za živa pochovaný, no syn jeho Kabba Rega, dosiaľ panujúci, zdedil všetky vdovy otcove — vyjmúc pravda vlastnú matku.

Listáreň redakcie a administrácie.

Číslo týmto nastupuje „Orol“ siedmu púť svoju s osvieženými silami. Celých šesť rokov konal časopis náš vytknutú sebe úlohu vždy verne a statočne, ačkoľvek zápasil mu prichádzalo s nemalými ťažkosťami. Minulosť naša je najlepšou zárukou, že i v tomto roku vytrváme na svojom stanovisku, že neohrožene a vytrvale pracovať budeme na šírení sa národného upovedomenia a kultúry prosriedkom prirodzeným: od srdca k mysli. Na žiadosť mnohých ozdobujeme „Orla“ ilustráciami vzdor tomu, že slabo sme dosiaľ hmotne podporovaní; no dôverujúc v obojatosť slovenského národa činíme to ochotne. Krajan! buďte neumavení v šírení a podporovaní národných časopisov, veď literatúra je zrkadlom života národného. Nech každý dosavadný čitateľ „Orla“ predplatí sa naň i nech všemožne odporúča ho každej národne upovedomenej šľachetnej rodinke slovenskej. Číslo toto posielame skoro všetkým minuloročným odberateľom; kto „Orla“ nemieni odberať, nech nám hneď koresp. lístkom úmysel svoj sdeliť nepremešká. Priateľov slovenského života prosíme, by nám čo najskôr predplatky svoje zaslať ráčili. Na zdar! — **P. B. v Olom.** Vašich statných spolubratov počtom

35 preznačili sme. Sláva studentstvu Moravskému! — **P. D. M. v L. a P. Nezab.** Básne Vaše všetky uverejníme. — **P. P. B. vo V.** Hist. povest „Jánošíka“ čítame. Majte poshovenia! — **P. T. K. v K.** Povest zo srbsk. života čakáme. — **P. Skačanský.** Podobizne vodcov povstaleckých objednali sme jako i obrazy z výstavy Filadelfickej. — **P. Petruškin.** Cestopis k moru Baltickému bude nám vitaný. „Kaukas. ruža“ vyjde svojim časom; „Pltníka“ pošlite; Slováckého prekladajte. Na zdar! — **Döst. pán J. K. v D. K.** Za skvelé Vaše podporovanie časopisu nášho prijmite naše najsrdečnejšie dieky!! — **P. D. v B. B.** Dieky! Oznámiť Vám môžeme, že slov. naša mládež v B., Budap., Keš., Ostr., Pož., Preš. Štiav. atď. studujúca valnejšie hlási sa k „O.“ jako predošlé roky. Na zdar! — **P. M. D. v B.** Ráčne pokračovať. — **P. Dr. S. M. vo Z.** Otázne básne + Janka pošlite; čo bude možno, uverejní sa s malými premenami: každej veci spôsob! Skúšku som obstal, i myslíte, že ju za tie „prášky“ budem muset opakovať? **Oprava flače.** Na str. 2. r. 8. od zpodku má stát: „trinum,“ nie „trinom.“

Predpláca sa u redakcie a administrácie v Prievidzi (Privigye): Celoročne 4 zl., polročne 2 zl. r. č. Studujúca a remeselnícka mládež, i chudobní učítelia obdržia „Orla“ za 2 zl. r. č. Roč. II., III., IV., V. a VI. „Orla“ možno dostať po 2 zl. r. č. — „Orol“ vychádza vo 12 sošitoch, 3½—4 hárkov silných, dňa posledného každého mesiaca na veľkej štvorke.

Majiteľ a vydávateľ **Andrej Truchlý-Sytniansky.** — Knihtlač.-úcast. spolok v T. Sv. Martine.